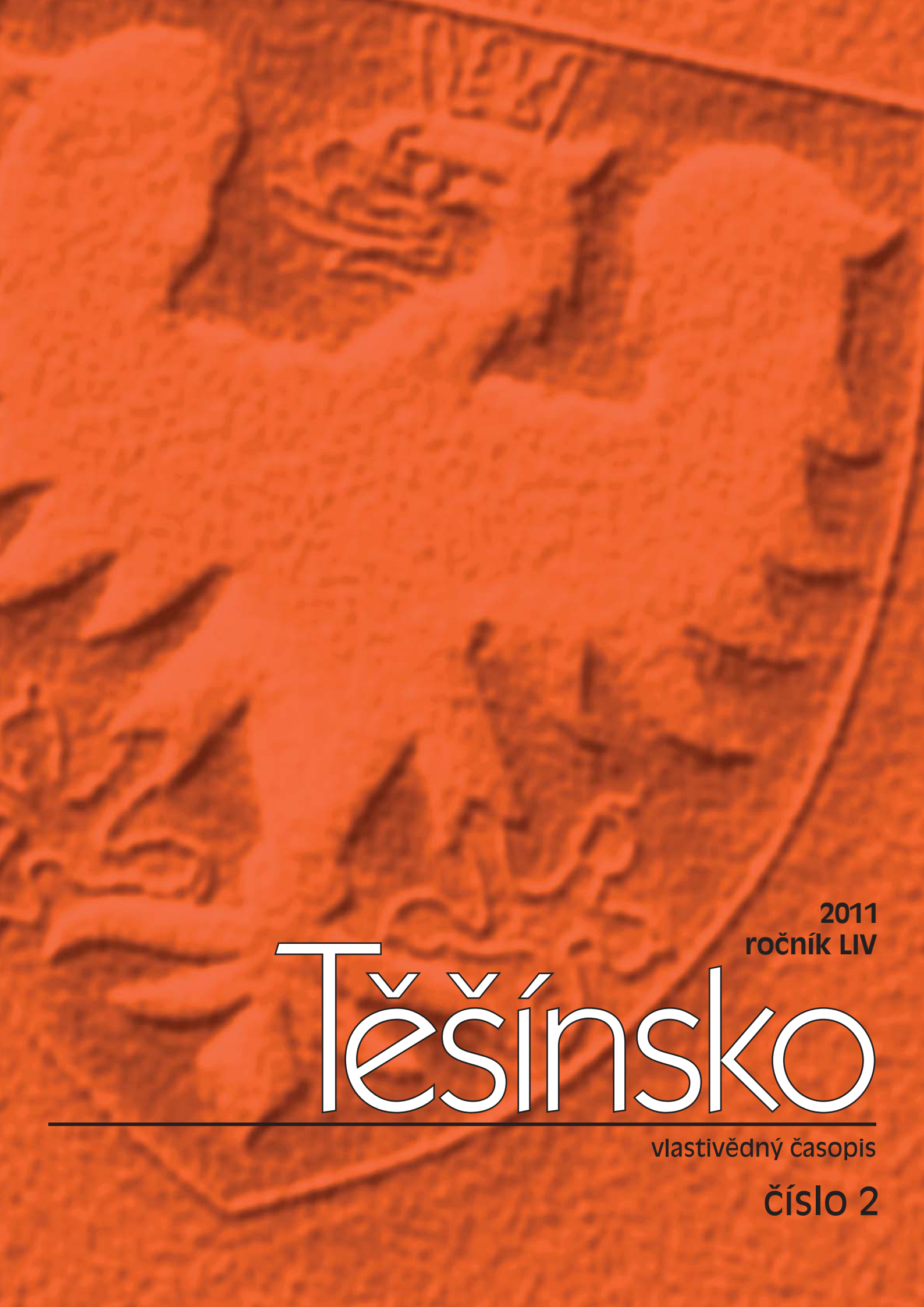

2011
ročník LIV

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 2

2011
ročník LIV

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 2

Obsah

Kontešinec aneb o dlouhověkosti lidské paměti Janusz Spyra	1
Mzdové podmínky ostravských horníků v období první republiky na příkladu dolu Zárubek Jakub Hubert	5
Akce K (kulak) v obci Bruzovice Pavla Karbanová	9
Jerzy Stanisław Polaczek – Amicus Bohemiae Libor Martinek	15
Počátky lehké atletiky v Třinci Stanislav Vincour	18
Mizející rostliny Těšínska Konitrud lékařský (<i>Gratiola officinalis</i> L.) Miroslav Skarka	20
Deset let činnosti Výstavní síně Muzea Těšínska v Jablunkově Ilona Pavelková	21
Oslavy 90 let chaty KČT na Prašivé Jan Sládek	25
Česlav Valošek (1925–2010) Ondřej Tůma	27
Publikace „Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi“ Radek Lipovski	29
Z nové literatury (nejen) o Těšínsku Gabriela Chromcová – David Pindur	32
Města a obce Těšínska se představují Třanovice David Pindur	33

Články v tomto periodiku jsou recenzovány nezávislými recenzenty.

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně.

Adresa redakce:

Muzeum Těšínska, p. o., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín,
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223,
e-mail: muzeum@muzeumct.cz

Redakce:

Odpovědný redaktor: PaedDr. Zbyšek Ondřeka
Výkonný redaktor: prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.
Tajemník redakce: PhDr. David Pindur
Redaktor: PhDr. Radim Jež

Redakční rada: PhDr. Karel Bogar; prof. PhDr. Mečislav Borák, CSc.;
prof. PhDr. Dan Gawrecki, CSc.; doc. PhDr. Blažena Gracová, CSc.;
doc. PhDr. Dušan Janák, Ph.D.; prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.;
PhDr. Jaromír Kalus; prof. PhDr. Irena Korbelářová, Dr.;
doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.; PhDr. Karel Müller;
RNDr. Miroslav Skarka; doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.;
Mgr. Jiřina Veselská

Jazyková editace: Mgr. Lenka Bichlerová

Překlad resumé do anglického jazyka: Mgr. Lenka Mandryšová

Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s. r. o., Ostrava

Odevzdáno do tisku: 18. 7. 2011

Vyšlo: 29. 7. 2011

Tisk: Printo, spol. s r. o., Ostrava

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

Za obsah článků zodpovídají autoři.

Při úpravě rukopisu je nutno řídit se pravidly zveřejněnými

na adrese: <http://www.muzeumct.cz/tesin/tesinsko/pokyny.php>

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně,
Pražská 3/14 nebo v jeho pobočkách: ve Výstavní síni Musaion
v Havířově, v Památníku životické tragédie v Havířově-Životících,
v Kotulově dřevěnce v Havířově-Bludovicích,
v Archeoparku v Chotěbuzi-Podobře,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-Fryštátě,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlové-Lutyni,
v Technickém muzeu v Petřvaldě a v Klubu Muzea Těšínska.
K dostání i v Gorolském turistickém informačním centru v Mostech
u Jablunkova.

Rozšiřuje vydavatel. Předplatné nebo jednotlivá čísla si lze
objednat na výše uvedené adrese či tel. č. 558 761 224.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku je 40 Kč, celoroční
předplatné činí 160 Kč + poštovné. Členové Klubu Muzea Těšínska
získávají časopis v rámci ročního členského poplatku 200 Kč.

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě
č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992.

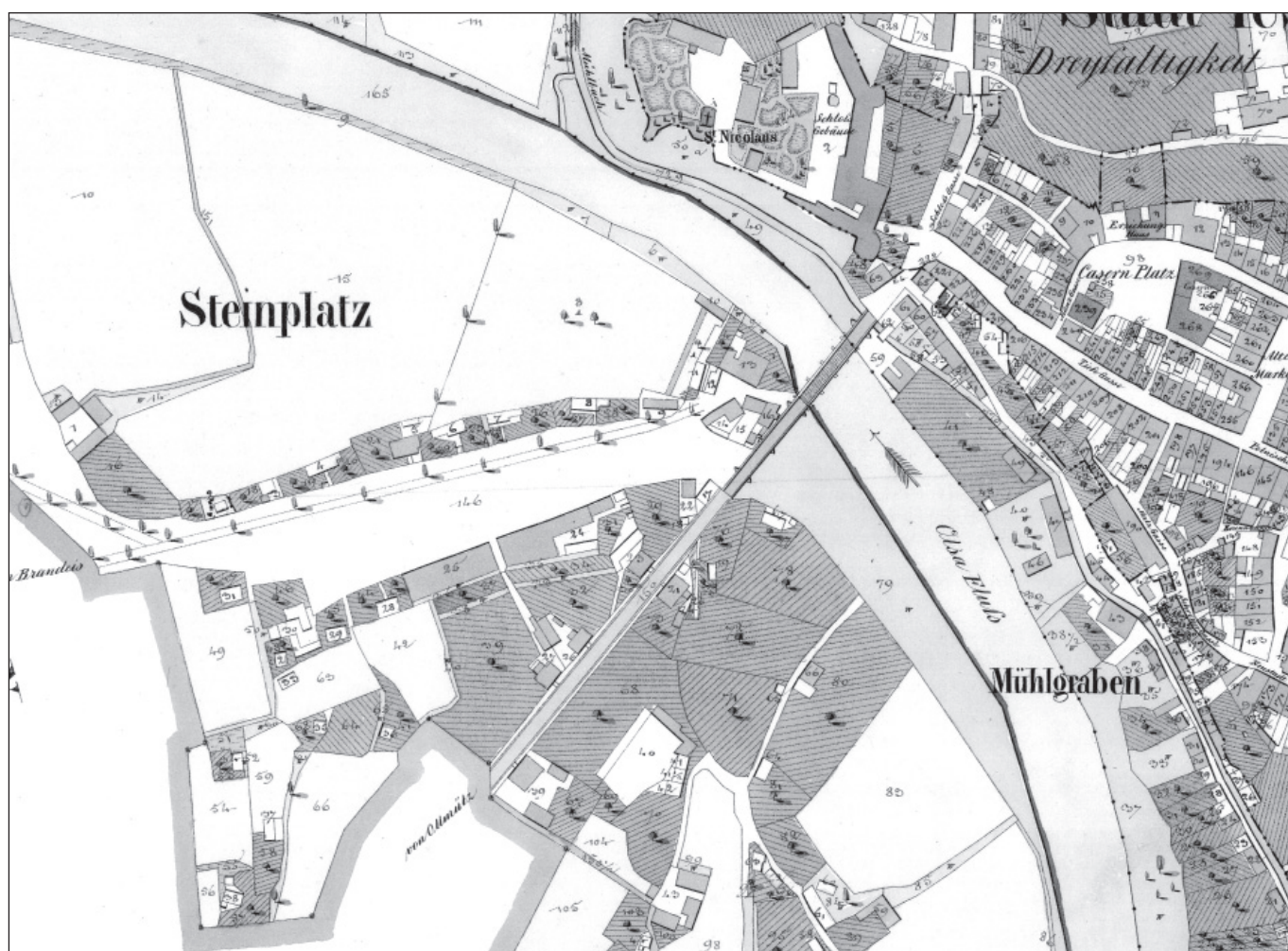
Kontešinec aneb o dlouhověkosti lidské paměti

Janusz Spyra

Český Těšín má v porovnání s pravobřežním historickým jádrem města nemnoho památek, jejichž původ by byl starší než z 19. století. Totéž lze říci o topografických názvech. Jedním z nich je pojmenování *Kontešinec*, kterým obyvatelé Českého Těšína označují prostor v trojúhelníku mezi řekou Olzou (nábřeží Svobody), ulicí Karvinskou a Masarykovými sady. Ještě v roce 1971 byla jedna ze zdejších ulic pojmenována *Kontešinec* (v období druhé světové války pak *Am Steinplatz*).¹ Přesto je však původ tohoto názvu i pro starší obyvatele města neznámý, odpověď na něj stěží hledáme i v literatuře. Pouze Vladislav Badura se v popise levobřežního předměstí Těšína zmínil o bohatém těšínském kupci jménem Contessa, podle kterého obdrželo území název *Kontešinec*. Badura rovněž poznamenal, že Contessa byl majitelem dvora (hospodářské usedlosti) postaveného v roce 1833 a následně rozebraného v roce 1970.²

Původ názvu je možné pochopitelně odvodit od osoby jménem Contessa, ale okolnosti, které vedly k tomu, aby se označení zmíněné lokality pevně vrylo do povědomí obyvatel Těšína, je nutné hledat ve starších dobách, než připouští zmíněný autor. Ty se vážou k působení přistěhovalců ze slunné Itálie do města nad řekou Olzou. Od středověku byli nejpohyblivějším národem, vandrovali po celé Evropě jako vyhlášení umělci a humanisté, ale podnikali také cesty ve svém zájmu či za prací a kariérou. Nejraději se usazovali ve velkých městech, např. v Praze nebo Krakově. V obou hlavních městech existovala společenství sdružující pracující italské řemeslníky v cizině. Dobře známá *Congregazione di Santa Maria Virgine* byla v Praze založena v roce 1575, disponovala vlastní kaplí při jezuitském kostele na Starém Městě a od roku 1602 i hospicem. V Krakově fungovala při františkánském kostele *Confraternia di San Giovanni Battista*

Levobřežní část Těšína s předměstím Kamenec, kde se rozkládaly pozemky patřící ke dvoru Kontešinec (zcela vlevo, č. 1), Povinný císařský otisk stabilního katastru, výřez, r. 1836, Ústřední archiv zeměměřičství a katastru Praha

Panoramatický pohled na dnešní centrum Českého Těšína. V pravé části fotografie za římskokatolickým kostelem Nejsvětějšího Srdce Ježíšova je vidět část pozemku a dvůr Kontešinec, r. 1898, archiv Henryka Wawreczky

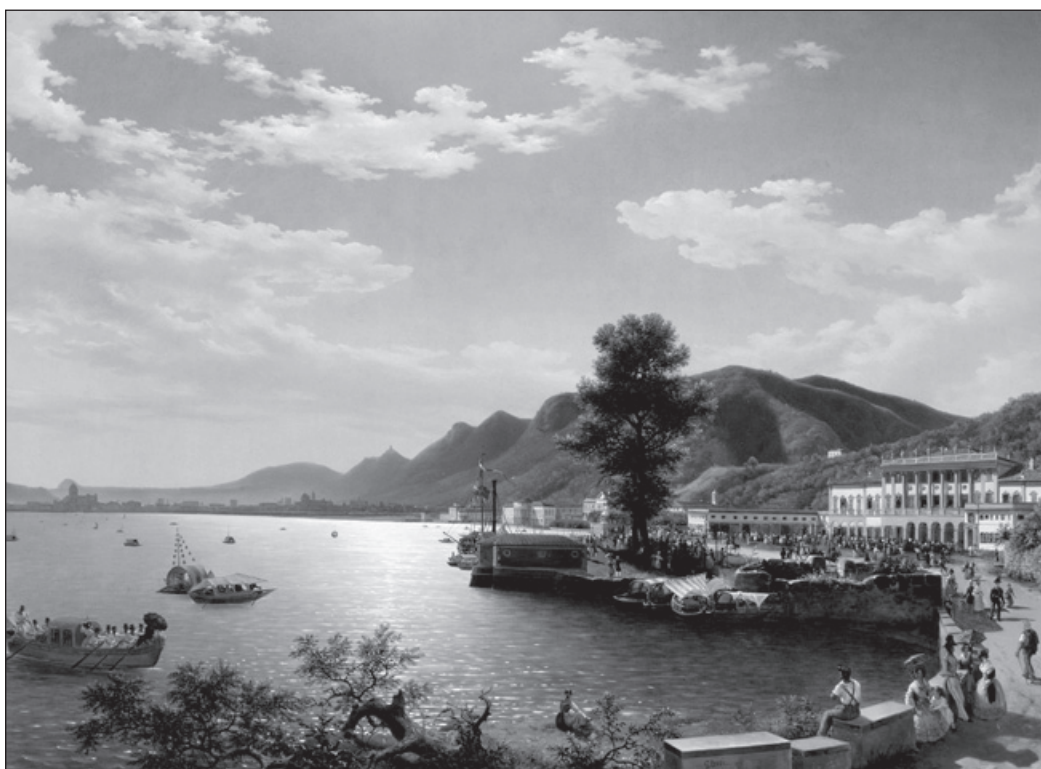
della Nazione Italiana, která měla rovněž svou kapli, bohatě vyzdobenou italskými umělci.³

Italsky znějící jména se v písemných pramenech těšínské provenience vyskytují již v první polovině 17. století, přestože Těšín byl v té době dosti malým centrem a Těšínské knížectví okrajovým územím na to, aby mohlo podnikavým Italům nabídnout odpovídající kariéru a lepší život. Změna nastala ve druhé polovině 17. století, kdy se emigrace z Itálie stala téměř masovou záležitostí: v církevních vizitacích se vyskytují např. informace o tom, že v některých regionech jsou takřka všichni mužští členové rodin v letních měsících nepřítomni. Týkalo se to především severní Itálie, zvláště okolí jezera Como. A právě tehdy se objevují v mnoha slezských městech početné skupiny italských kupců, mj. i v Opavě.⁴

Italští migranti nejraději využívali cesty vedoucí z okolí jezera Como přes Innsbruck, Linec, Brno a Olomouc do Krakova, která protínala i Těšín,⁵ a i proto se zde v té době někteří z Italů usadili natrvalo. V roce 1680 obdržel městská práva v Těšíně Antonín Silvestr Pino, o rok později Jakub Contessa, v následujících letech členové rodin Trincano, Piazzolo, Fossati, Magnini, Tino a jiných. Všichni se zabývali obchodem, avšak v 18. století se v Těšíně vedle kupců usazovali rovněž řemeslníci, nejčastěji lidé zabývající se cínařstvím nebo kominíci. Do konce 17. století našlo v Těšíně svůj domov nejméně 30 italských rodin, většina z nich pocházela z okolí jezera Como.⁶

Odtud, přesněji z obce Salla u Milána, pocházel i náš nejvíce zajímavější Jakub Contessa.

Jezero Como v severní Itálii, oblíbené turistické místo i destinace, z níž pocházelo několik rodin usazených v Těšíně, olejomalba, Giuseppe Bisi, r. 1838

Rovněž i on se věnoval obchodu, a to úspěšně, rychle se stal majitelem dvou domů, přičemž jeden z nich stál na těšínském náměstí. Ve 20. letech 18. století pracoval jako císařský výběrčí daní. Zemřel, jak se zdá, v roce 1732 jako zasluhující obyvatel Těšína. Majetek odkázal svému mladšímu bratrovi Janu Antonínu Contessovi, jenž se narodil také v Salle u Milána. Jan Antonín Contessa se již ve 20. letech stal majitelem největší obchodní společnosti ve městě, která se mj. věnovala prodeji koní polské šlechty a obchodu s vínem i jinými výrobky s kupci z Vratislavi. V Těšíně se narodil jeho syn Vincenc, který byl rovněž obchodníkem. Většinu však zdědili starší synové Jana Antonína Contessy narození ještě v Itálii – Vavřinec (Lorenc) a Dominik (Jan Dominik). Vavřinec v roce 1765 postoupil svá práva mladšímu bratrovi, a tak Dominik (užíval jména Salice-Contessa) dosáhl nejvyšší pozice mezi těšínskými Italy ve městě nad řekou Olzou. Pracoval nejen jako obchodník, ale byl i prvním těšínským podnikatelem, neboť v roce 1765 založil přádelnu bavlny, ve které zaměstnával na 250 lidí (i malé děti). Za to od císařovny Marie Terezie obdržel titul obchodního inspektora a zlatou medaili, přesto továrna dlouho nefungovala.⁷ Od roku 1775, kdy rakouské orgány zavedly v Těšíně mezinárodní trhy, zasedl Dominik Contessa v čele pětičlenného obchodního rozhodčího soudu, který měl řešit sporné záležitosti.⁸ Sám prováděl na trzích intenzivní obchodní činnost, prodával mj. bavlněné výrobky ze Saska.⁹ Na konci roku 1779 byl jmenován městským administrátorem, ale záhy poté bez potomků v Těšíně zemřel. Contessovu firmu převzala vdova Marie Magdaléna, která byla shodou okolností dcerou jiného těšínského Itala, Alexandra Brachettiho, a jejím prvním manželem se stal Kašpar Antonín Soldat.¹⁰

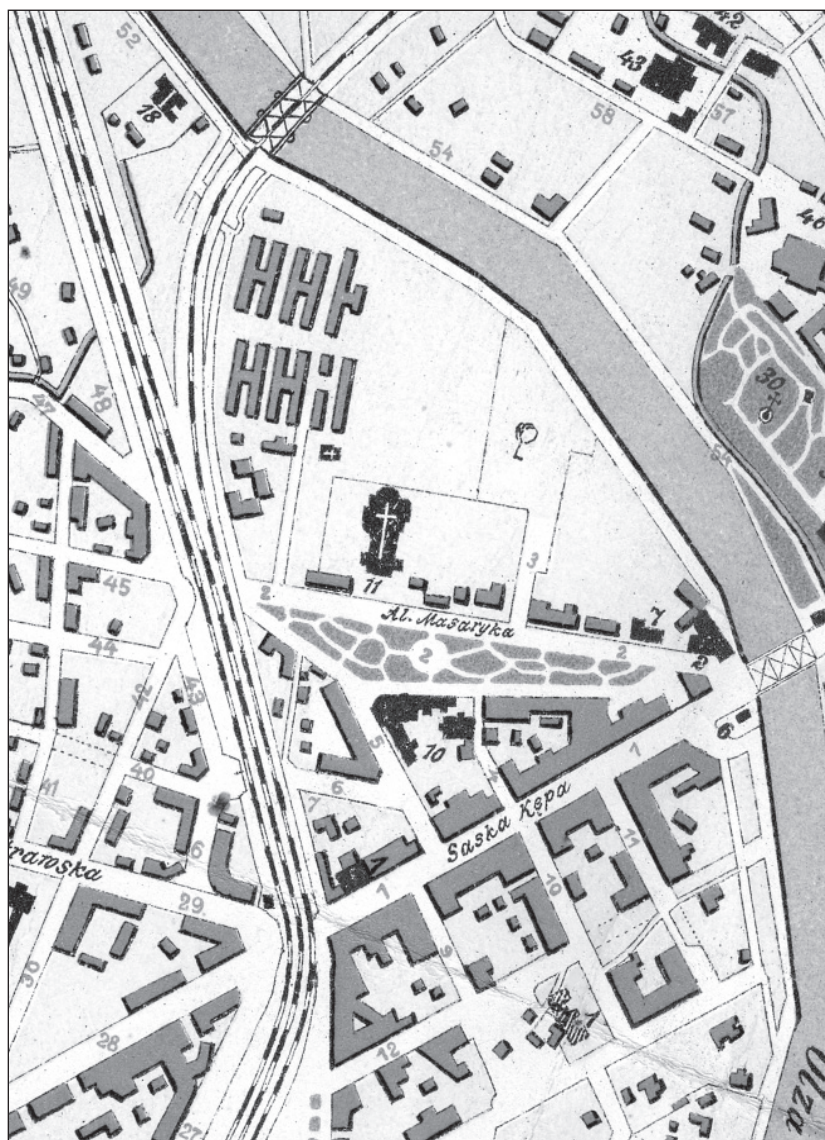
Ještě před smrtí koupil Dominik Contessa od předchozího městského administrátora Johanna Georga von Hannekarta hospodářství – dvůr v Kamenci za 1 560 zl. (Kamenec č. p. 14). Půjčil si rovněž od Těšínské komory 3 300 zl. a nově nabytým dvorem ručil za své finanční závazky. Ty však nestačil splatit, proto komora dala hospodářství, jehož odhadní hodnota činila 588 zl., do konkurzu. Nakonec k němu nedošlo, neboť kníže Albert Sasko-Těšínský vyslyšel prosby Contessovy nevlastní dcery, Josefy Soldat, a listinou datovanou 6. dubna 1780 v Prešpurku jí potvrdil držbu hospodářského dvora. Stálo jí to 2 000 zl.¹¹

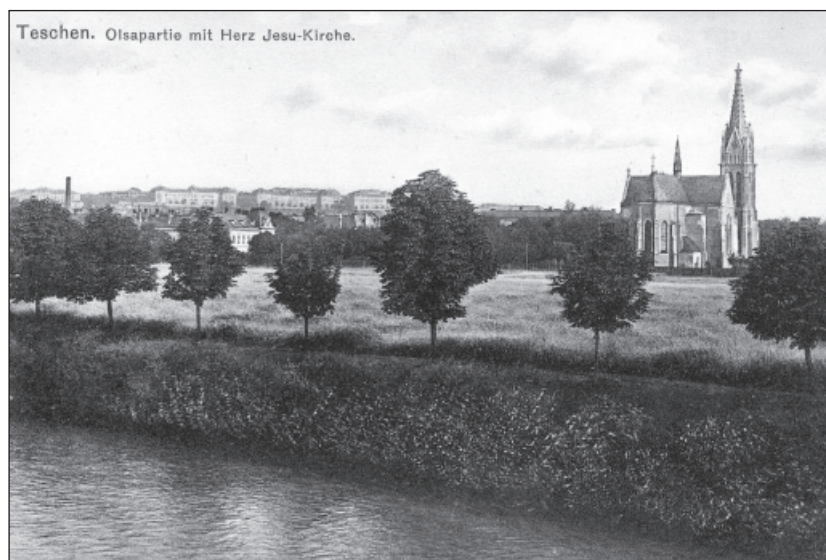
Contessův dvůr se sice vrátil do rukou rodiny, avšak pouze nakrátko, protože v roce 1787 Josefa Soldat, již jako manželka zámožného měšťana a kupce Františka Warlingera, jej prodala za 2 000 zl. dalšímu těšínskému měšťanovi

Václavu Kubátovi. Ten následně v roce 1790 dvůr spolu s dřevěnými stájemi odprodal Antonínu Šližovi a jeho manželce, avšak již za cenu 3 160 zl. Dalším majitelem se na začátku roku 1798 stal hrabě Jan Larisch-Mönnich, jenž za něj zaplatil 4 000 zl.¹² Ve všech těchto majetkových převodech je nemovitost, která dříve patřila Dominiku Contessovi, označována jako „kontešínský dvůr“ (*Contessische Verwerk, Konteschinetz-Verwerk*). Již v této době se ustálil název a zároveň vzpomínka na bývalého majitele, a zůstávají tak trvalou součástí kolektivní (i když převážně neoficiální) paměti obyvatel Těšína. Bylo to rozlehlé území, jež podle záznamů v pozemkové knize zahrnovalo prostor od zámeckých zahrad k domu jiného Itala (nepřiliš majetného), Pavla Zanolla, a dosahovalo (pohledem od Saské Kupy) až k Olze a zde ležícím knížecím zahradám.

Přesně po třech desetiletích se Contessovo hospodářství znovu vrátilo do rukou Itala Františka Cellia, jenž dvůr „Kontessinietz genannt“ koupil v konkurzu od hraběte Larische v roce 1826 za 5 051 zl. Ke dvoru, resp. velkému

Na pozemcích Kontešínce byl v období první světové války postaven vojenský lazaret a kaple. Po válce areál sloužil jako kasárna, od jara 1941 pak jako zajatecký tábor Stalag VIII D (od r. 1942 Stalag VIII B). Budovy hospodářského dvora zůstaly zachovány až do r. 1970, Plán Českého Těšína a Těšína, po r. 1928, Muzeum Těšínska

Nábřeží řeky Olzy
s novogotickým kostelem
a částí města zvanou
Kontešinec, r. 1911,
archiv Henryka Wawreczky

hospodářství, patřil obytný dům a hospodářská stavení, zahrada, pole o rozloze 7 ha a pastviny. Celkově více než 8 ha. Nový majitel byl představitelem další vlny italských přistěhovalců, kteří se na Těšínsku objevili v 19. století. Ti využili faktu, že stejně jako severní Itálie, tak i Těšínské knížectví náleželo do jednoho státního celku – habsburského Rakouska. Mnoho z nich se stalo zaměstnanci Těšínské komory, kde uplatnili své zkušenosti, dříve na území Těšínska neznámé.

K takovým osobám náležel např. František Ceglio, který sice pocházel ze Švýcarska, narodil se totiž v kantonu Tessin (podobnost názvů u něj musela evokovat mnohé reflexe), ale jeho jméno prozrazuje, že se narodil v italské rodině. Byl výrobcem sýrů („Käsemacher“) a pracoval podobně jako jeho otec Jan Ceglio ve službách komory. Jan Ceglio bydlel a pracoval v Těšíně, městská práva však nikdy neobdržel. To se povedlo až synu Františkovi v roce 1817.

Jestliže stavba, o které píše Vladislav Badura, byla opravdu postavena v roce 1833, jejím stavelem, nebo raději zadavatelem stavby, nebyl Contessa, ale František Cellio. Ostatně rovněž Jan Cellio vlastnil na Kamenci nemovitost (č. p. 30) v ceně 2 250 zl., kterou po jeho smrti zdědil v roce 1850 syn František. Ten zemřel v roce 1858, o dva roky později dědičky – dcery Anna Cellio, vdova Marie Finková a Tereza Pohlídalová – prodaly nemovitost „Konteszyniec genannt“ za 12 400 zl. Antonínu Verlíkovi (Werlik).¹³ Po několika letech se celý majetek opět dostal do správy Těšínské komory.¹⁴ Podstatnější však je, že zůstalo zachováno označení Kontešinec, připomínající italského kupce a podnikatele i samotné působení italské komunity v Těšíně, které mělo pro historii města nad Olzou nezanebatelný význam.¹⁵

Kontešinec or About the Longevity of Human Memory

One of the oldest topographic names in Český Těšín is Kontešinec. Even today, the name is used for the territory between the Olza River (nábřeží Svobody - Freedom Embankment), Karvinská Street and Masarykovy sady (Masaryk Alley). The name was created at the end of the 18th century as a denomination of a vast yard bought here by Dominik Contessa (Salice-Contessa) before his death in 1779. Contessa was one of the Italian merchants who started to settle in Těšín in the second half of the 17th century. In 1765 he took over the biggest trading company in the town from his father and further expanded it. He was also the first Těšín entrepreneur; he founded a cotton mill, in which he employed about 250 people. In 1779 he was named the community administrator. After his death, the Kontešinec farmyard was taken over by his step daughter, Josefa Soldat, and later by other people. In 1826, it became the property of another Italian, Franz Cellio, who built a spectacular yard here in 1833 which was demolished as late as in 1970.

POZNÁMKY

- Podobně již za Rakouska-Uherska, což však nepotvrzují adresáře ani staré plány města (soupis názvů ulic Českého Těšína viz Müller, Otmar: Názvy ulic města Českého Těšína od jejich prvního pojmenování. In: Čepelák, B. – Grobelný, A. /edd./: Český Těšín 50 let městem. Studie a materiály k minulosti a výstavbě města. Ostrava 1973, s. 337–341).
- Badura, Vladislav: K vývoji osídlení a hospodářskému rozvoji na území města Českého Těšína do roku 1920. In: tamtéž, s. 305. Rovněž Jindřich Benatzký napsal, že hospodářský dvůr bohatého italského kupce Contessy byl rozebrán v roce 1970 (Několik poznatků ze stavebního vývoje města Českého Těšína. Těšínsko, 13, 1970, č. 4, s. 28).
- Chrościcki, Juliusz A.: Kamieniarze i mafiosi. Zarobkowa emigracja z Włoch do Europy Środkowej i Wschodniej (XV–XVIII w.). Przegląd Humanistyczny, 41, 1996, s. 77.
- Spyra, Janusz: Włoska mafia na Śląsku? O zapomnianej emigracji z Italii na Śląsk, przede wszystkim Górny w czasach nowożytnych. In: Barciak, A. (ed.): Korzenie wielokulturowości Śląska ze szczególnym uwzględnieniem Śląska Górnego. Katowice – Zabrze 2009, s. 106–116.
- Chrościcki, J. A.: Kamieniarze i mafiosi, s. 74.
- Spyra, Janusz: Kobiety, wino i... Kupcy włoscy w Cieszynie w czasach nowożytnych. In: Gebauerová, O. – Moravcová, I. – Tesař, P. (edd.): Vážně i nevázně o víně. Sborník k padesátým narozeninám PhDr. Karla Müllera. Opava 2008, s. 93–108.
- Popiołek, Franciszek: Dzieje Śląska Austriackiego z ilustracjami. Cieszyn 1913, s. 281–282.
- Mainuš, František: Těšínské veletrhy v letech 1775–1782. Slezský sborník, 53, 1955, s. 317, pozn. 66.
- Na trzích prodávali rovněž jiní italské kupci – K. Toscano z Těšína a A. Zanetti z Fryštátu – mnozí přijížděli přímo z Itálie.
- Spyra, J.: Kobiety, wino i..., s. 104–106.
- Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszynie, fond Akta miasta Cieszyna, sign. 498, fol. 102 (pozemková kniha Kamence a Brandýsa).
- Tamtéž, fol. 103–105.
- Tamtéž, fol. 106–107.
- Adresář Těšína z roku 1875 a z následujících let. Majitelem nemovitosti č. p. 30 byl Moritz Fasal.
- Z polštiny přeložil PhDr. Radim Jež.

Mzdové podmínky ostravských horníků v období první republiky na příkladu dolu Zárubek

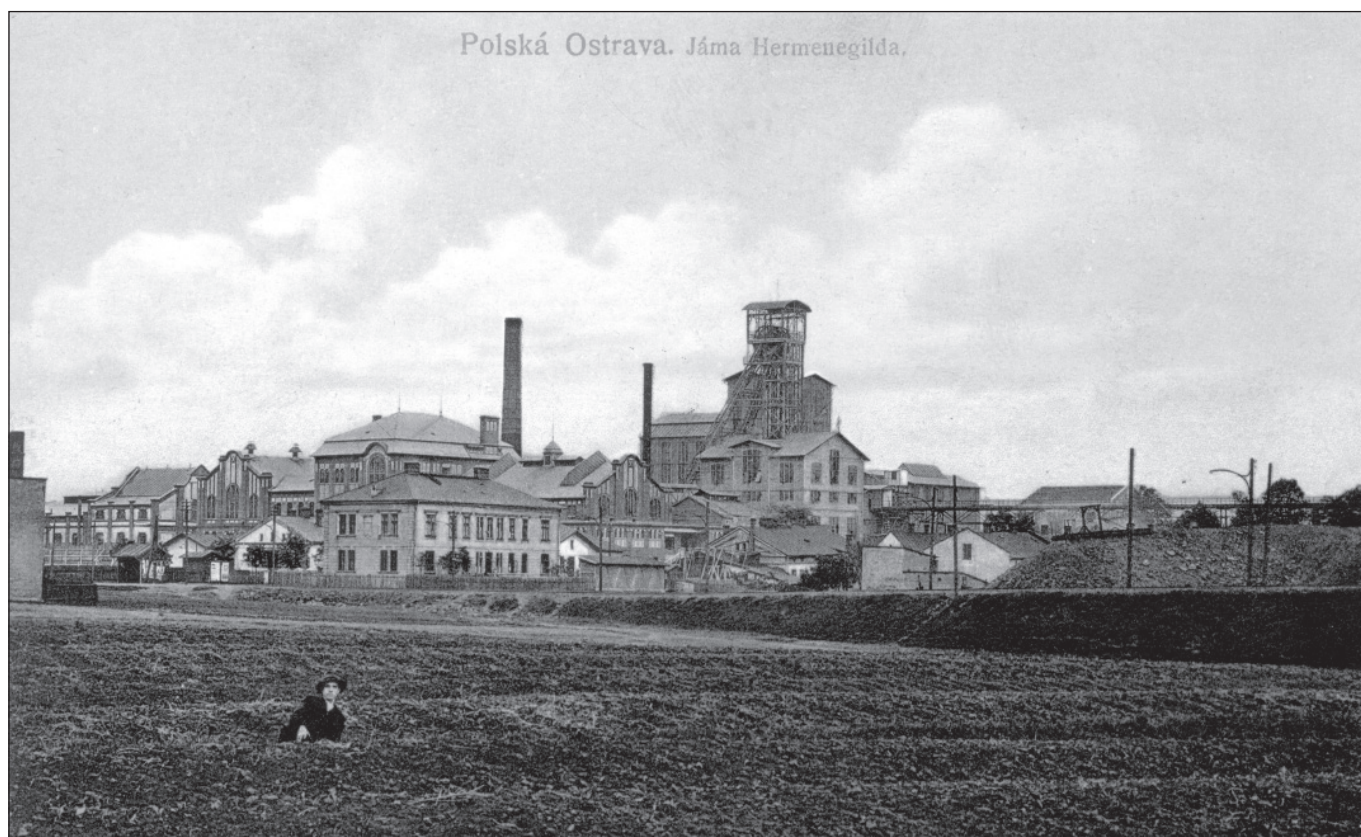
Jakub Hubert

Uhelný průmysl patřil mezi základní pilíře ekonomiky prvorepublikového Československa. I přes vysokou rizikovitost a fyzickou náročnost nebyla nouze o zaměstnance, neboť poměrně vysoké mzdy, převyšující ostatní průmyslová odvětví, představovaly významné lákadlo. Dělníci mohli získat ubytování v závodních koloniích s možností pronájmu zemědělského pozemku. Rovněž měli nárok na deputátů uhlí a samozřejmostí byla placená dovolená. Nepřehlédnutelnou motivací bylo na svou dobu vyspělé sociální zabezpečení a zdravotní péče. Vzhledem k faktu, že některé pracovní činnosti nevyžadovaly odborné vzdělání ani předchozí praxi, nacházely zde uplatnění i nekvalifikované dělnické síly. Tento příspěvek se konkrétně zabývá mzdovými podmínkami horníků důlního závodu Zárubek, jehož majitelem byla *Severní dráha Ferdinandova*. Poznatky lze však aplikovat v rámci celého ostravsko-karvinského revíru. Mzdové závazky všech zde působících těžebních společností byly totiž pevně stanoveny kolektivní smlouvou, což byla dohoda zástupců dělníků uhelných závodů a koksoven se zástupci těžářstev.

Do zaměstnaneckého poměru pro práci v důlním průmyslu mohli být přijati muži, kteří dosáhli minimálně 14 let. V tomto odvětví pochopitelně pracovaly i ženy, ale ty mohly vykonávat pouze lehčí a hůře placené práce na povrchu.¹ Pracovní a mzdové podmínky garantovala kolektivní smlouva. Ta upravovala nejen pracovní dobu a mzdy, ale i placenou dovolenou či rozličné sociální příspěvky.

Nejvyšších výdělků na Zárubku dosahovali havíři. Podle této kategorie, v níž byli zařazeni i důlní tesaři, důlní zedníci, zakládači a narážeči v dole i na povrchu, se vypočítávaly mzdy ostatních zaměstnanců. Průměrná havířská mzda za směnu závisela podle kolektivní smlouvy z roku 1920 na dodržení povinného výkonu. Ten byl pevně stanoven na 6,7 q vytěženého uhlí na osobu a směnu a platil pro celý revír. Nejnižší denní výdělek 40 Kč obnášel 80 % průměrné mzdy za předpokladu, že i výkon zaměstnanců dosáhl 80 % normy. Pokud zaměstnanci tyto podmínky nedodrželi a nedokázali uvést objektivní příčinu, mzda jim byla snížena.²

Až do r. 1914, kdy proběhla generální rekonstrukce, nesl důl Zárubek označení Hermenegild, kolem r. 1900, Archiv města Ostravy

**Mzdové poměry dělníků v celém
OKR v letech 1919–1938**

rok	stav dělnictva	počet vykonaných směn	hrubý výdělek za směnu v Kč
1919	46 589	11 589 232	30,00
1920	46 985	11 692 856	42,56
1921	47 149	12 238 881	60,00
1922	45 041	9 324 339	55,11
1923	43 146	9 444 721	42,44
1924	43 653	11 679 623	39,32
1925	40 262	9 836 925	39,98
1926	38 708	9 702 470	43,32
1927	39 107	9 486 108	43,60
1928	38 365	9 667 924	45,19
1929	39 036	10 479 774	46,50
1930	39 335	8 966 145	46,48
1931	38 398	699 239	48,55
1932	27 261	5 849 629	47,24
1933	30 470	5 233 221	48,90
1934	27 833	4 859 544	47,38
1935	26 869	4 827 664	48,02
1936	26 396	4 062 496	62,50
1937	27 844	5 914 508	61,10
1938	12 337	3 198 326	47,29

V roce 1921 došlo k citelnému poklesu konjunktury, což zapříčinilo značné snížení cen uhlí a koksu. Stávající mzdové podmínky tak pro těžářstva začaly představovat neúnosné finanční zatížení. Ani minimální mzda 33,75 Kč ustanovená v kolektivní smlouvě z listopadu 1922 nebyla dlouhodobě udržitelná, a proto byla v roce 1923 uzavřena smlouva nová, určující denní minimum na 29,36 Kč. Tato částka pak nedoznala změny ani v kolektivní smlouvě z roku 1928.³ Podstatně byly navýšeny pracovní povinnosti zaměstnanců. Při nedodržení průměrného denního výkonu 7,57 q byly za každý kilogram pod normu strhávány 2,61 haléře z platu zaměstnanců dané směny. Pochopitelně však existovala i pozitivní motivace. Každý kilogram nad povinných 7,57 q zvyšoval havířskou mzdu o 2,61 haléře. Pokud dosáhli horníci těžby nad 8 q na osobu, byla ke mzdě doplácena částka 3,48 haléře za kilogram a konečně v případě výkonu nad 8,5 q činil doplatek 4,35 haléře za kilogram.⁴

Mzdy byly rovněž odstupňovány podle věku a zkušeností zaměstnanců. U nových havířů byla průměrná mzda po dobu jednoho roku snížena o jednu korunu za směnu oproti kolegům s minimálně roční praxí. V podstatě se jednalo o jakousi zkušební dobu, ve které museli nově nastoupivší havíři prokázat, že dosáhli potřebné kvalifikace pro tuto práci. Postup do havířské kategorie samozřejmě závisel i na momentálních potřebách závodu a na služební době jednotlivých uchazečů, jejich schopnostech a dosahovaných pracovních výkonech.

Další dělnickou kategorií byli vozači. Ti se rekrutovali z důlních řemeslníků, strojníků a pumpařů starších 18 let. Podíl vozačů na společné úkolové mzdě s havíři byl stanoven individuálně

podle služební doby a podle schopností v rozmezí od 67 do 90 % havířské mzdy. Nárok na 90% podíl měli pouze vozači nad 25 let, kteří byli zároveň zaměstnání v revíru jako důlní dělníci po dobu delší než osm let.

Poslední mzdovou skupinou byli tzv. táčníci. Mezi táčnický patřili všichni zaměstnanci v dole a na povrchu, kteří nedosahovali 18 let. Táčníci měli nárok na 37 až 62 % havířské mzdy. I zde hrál roli věk zaměstnance. Táčníci do 16 let dosahovali 40 %. Horní hranice pro tuto kategorii činila 60 až 62 % havířské mzdy a dosahovali jí táčníci starší 16 let.⁵

Pracovní doba byla v roce 1920 ustanovena na osm hodin ve všední dny a na šest hodin v sobotu. Šestihodinová sobotní směna však byla s ohledem na dobu nutnou k sjezdu a výjezdu mužstva značně nerentabilní, a proto došlo k opětovné úpravě na osmihodinovou s tím, že dělníci dostávali za poslední dvě hodiny směny příplatek za práci přesčas.⁶

Za práci v neděli a v noremní dny dostávali dělníci 100% příplatek. Noremní dny byly Nový rok, Velikonoční pondělí, svátek Božího těla, 1. květen, 28. říjen a 25. prosinec. Za práci o svátcích byl dělníkům přidělen 50% příplatek.⁷ Všechny mzdové bonusy však byly zaměstnancům vypláceny pouze za předpokladu, že během 14denní mzdové periody neměli více než jednu neomluvenou směnu.⁸ Každá hodina přesčas ve všední dny byla oceňována 25 % ze mzdy navíc, ve svátky činil příplatek 75 %. Za práci přesčas v neděli a v noremní dny dostávali dělníci 150% příplatek oproti standardní mzdě. Příplatky ve výši 1 až 3 Kč za směnu byly rovněž udělovány za práci v obtížném nebo nebezpečném prostředí.⁹

*Náročné pracovní podmínky
v důlní šachtě, kolem r. 1920,
Muzeum Těšínska*

Důl Zárubek ve Slezské Ostravě, kolem r. 1925, Archiv města Ostravy

Mzdy pochopitelně reflektovaly životní náklady horníků. V roce 1920 byla právě z tohoto důvodu zřízena provizorní paritní komise pro ostravsko-karvinský revír, jejímž úkolem bylo sledovat aktuální vývoj cen potravin a jiných nezbytných potřeb.¹⁰

Na dodržování pracovních povinností a udělování mimořádných mzdových bonusů dohlížela závodní rada. Tato instituce byla ustavena v roce 1920 jakožto orgán spolupůsobení dělnictva na správě závodu. Zajišťovala komunikaci mezi dělníky a správou závodu, podávala návrhy na zlepšení provozu, tlumočila stížnosti zaměstnanců vedení či dohlížela na dodržování mzdových smluv. Závodní rada byla volena všemi zaměstnanci závodu a měla právo nahlížet do roční bilance podniku. Do administrativy a provozu závodu však zasahovat nesměla. Členství bylo čestnou funkcí a nebylo zvláště finančně ohodnoceno. Jediným privilegiem byla skutečnost, že závodní rada nepodléhala přímo správě závodu a její členové směli být propuštěni ze služby jen se souhlasem rozhodčího soudu.¹¹

V případě zameškané směny musel být důvod absence oznámen předem. Pokud tuto podmínku zaměstnanec nedodržel a dodatečně neprokázal racionální důvod potvrzením od lékaře, úřadu apod., byla mu mzda za tento den odečtena z výdělku a kromě dtky jej zaměstnavatel potrestal pokutou, jejíž výše závisela na počtu zameškaných směn.¹² Pokuta se pak odváděla bratrské pokladně. Pokud dělník svévolně zameškal více než šest směn za sebou, byl propuštěn. Rovněž se odečítala mzda za dny, které zaměstnanci zameškali vinou stávky, jež nebyla zahájena se souhlasem dělnických organizací a s předstihem

oznámena povolaným zástupcům Severní dráhy Ferdinandovy.¹³

Na poměrně vysokém stupni bylo v období první republiky sociální zabezpečení důlních zaměstnanců. Dělníci bez rozdílu kategorií, kteří následkem úrazu, nemoci nebo invalidity byli dočasně (nejvýše do tří měsíců) vyřazeni z pracovního procesu, měli po toto období nárok na 90 % mzdy, která příslušela jejich pracovnímu zařazení.¹⁴ Od roku 1920 měl každý dělník, který byl v zaměstnaneckém poměru dobu delší než rok, nárok na placenou dovolenou v délce pěti dnů. Po všechny tyto dny zaměstnanci náležela plná mzda. Při služební době delší než pět let měl dělník právo na sedm dnů placené dovolené, nad deset let vykonané služby deset dnů, a konečně pokud byl u podniku zaměstnán více než 15 let, mohl využít 12 dnů.¹⁵

Všichni ženatí i svobodní dělníci, kteří pracovali na dole Zárubek déle než rok, dostávali deputátní uhlí.¹⁶ Do roku 1920 činil měsíční příděl 3 q na osobu. Roku 1922 byl pro dělníky s více než osmiletou praxí navýšen deputát na 3,5 q. Nedostávali jej jen aktivní dělníci, ale i vysloužilci či vdovy po bývalých zaměstnancích závodu. Výjimku tvořili pouze dělníci svobodní a z venkova, kteří neměli vlastní domácnost a přes týden byli ubytováni v noclehárnách.¹⁷ Deputátní uhlí sloužilo pouze k vlastní spotřebě a zaměstnanec jej nesměl zpeněžit. V případě porušení předpisu mohl být deputát odňat. Kromě uhlí měli zaměstnanci nárok i na důlní dřevo, které již nesloužilo původnímu účelu. Pokud se na některého ze zaměstnanců nedostalo, byla mu poskytnuta peněžitá náhrada.¹⁸ Do roku 1922 měl každý dělník a dělnice nárok na ošatné. Jeho výše dosahovala

Mzdové poměry všech dělníků závodu Zárubek

rok	počet zaměstnanců	směny	hrubý výdělek za směnu v Kč
1919	2 040	545 963	18,37
1920	2 068	532 896	35,57
1921	2 096	524 119	62,20
1922	1 990	406 732	56,96
1923	1 874	403 941	43,35
1924	1 870	476 661	40,54
1925	1 496	342 850	41,35
1926	1 604	429 580	44,82
1927	2 019	500 154	44,29
1928	2 003	509 596	46,18
1929	2 036	578 212	47,48
1930	2 099	488 085	47,14
1931	1 940	488 085	47,14
1932	1 738	419 592	47,56
1933	2 545	429 430	46,59
1934	2 010	349 275	44,75
1935	1 858	314 314	45,13
1936	1 790	330 484	46,07
1937	1 823	518 080	47,33
1938	1 951	509 942	45,31

Mzdové poměry důlních dělníků závodu Zárubek

rok	počet zaměstnanců	směny	hrubý výdělek za směnu v Kč
1919	1 606	413 881	19,09
1920	1 625	475 562	34,60
1921	1 675	402 780	63,34
1922	1 565	300 161	58,33
1923	1 487	309 076	45,11
1924	1 495	370 537	42,21
1925	1 189	263 031	43,30
1926	1 285	333 586	47,42
1927	1 653	394 303	46,60
1928	1 632	403 429	48,74
1929	1 654	461 025	49,99
1930	1 715	384 689	49,83
1931	1 573	370 363	53,40
1932	1 412	329 883	50,50
1933	2 136	335 017	49,37
1934	1 644	265 219	47,45
1935	1 492	233 741	48,15
1936	1 421	245 715	49,35
1937	1 457	402 910	50,07
1938	1 584	403 326	47,48

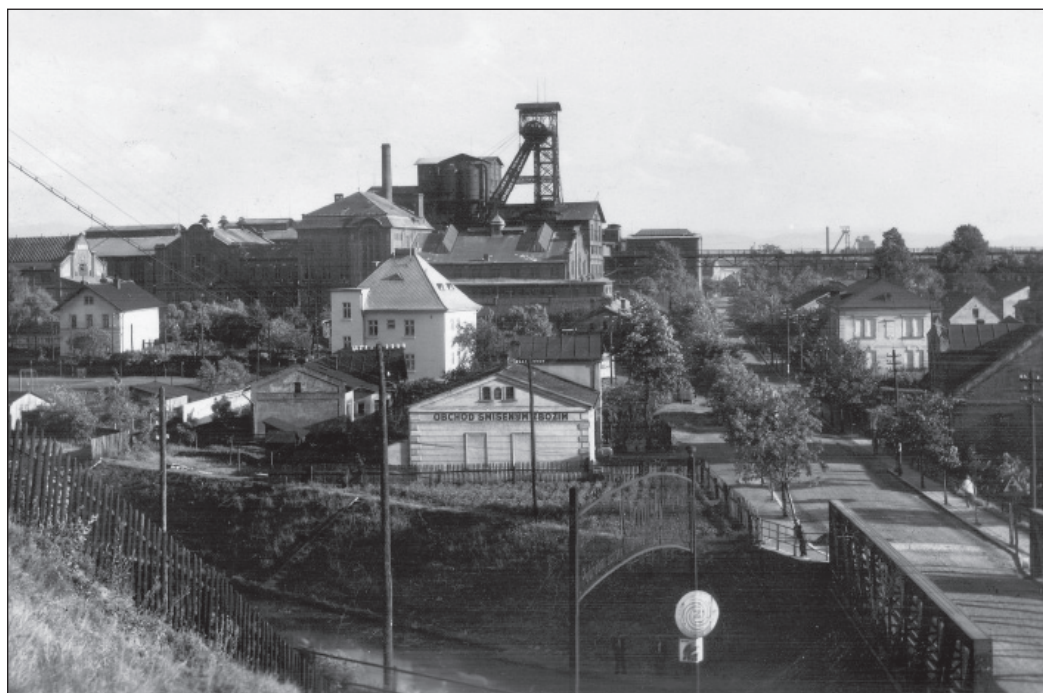
Celkový pohled na komplex dolu Zárubek, kolem r. 1910, Archiv města Ostravy

Mzdové poměry povrchových dělníků závodu Zárubek

rok	počet zaměstnanců	směny	hrubý výdělek za směnu v Kč
1919	434	132 082	16,11
1920	443	128 659	30,80
1921	421	121 339	58,41
1922	425	106 571	51,69
1923	387	94 865	37,64
1924	375	106 124	34,71
1925	307	79 819	34,93
1926	319	95 994	33,77
1927	366	105 851	35,69
1928	371	106 167	36,45
1929	347	117 187	37,56
1930	384	103 396	37,16
1931	367	91 452	36,92
1932	326	89 709	36,78
1933	409	94 413	36,69
1934	366	84 056	36,23
1935	366	80 573	36,34
1936	369	84 769	36,54
1937	366	115 170	37,75
1938	367	106 616	37,10

Mzdové poměry havířů závodu Zárubek

rok	počet zaměstnanců	směny	hrubý výdělek za směnu v Kč
1919	811	214 614	23,05
1920	826	228 569	32,62
1921	857	208 732	50,32
1922	805	156 935	66,31
1923	753	158 689	50,82
1924	750	186 621	47,18
1925	592	133 165	47,66
1926	641	167 596	53,03
1927	815	196 286	52,42
1928	795	200 154	54,34
1929	789	220 743	55,94
1930	807	182 637	55,77
1931	772	182 798	58,90
1932	707	165 111	55,41
1933	1 038	162 621	54,15
1934	771	124 591	51,58
1935	703	110 025	51,80
1936	662	115 866	52,73
1937	662	183 067	54,48
1938	728	187 599	52,06

až 5 Kč na směnu. Tento příplatek ke mzdě byl navyšován podle počtu dětí zaměstnanců.¹⁹

Významnou položkou v dosahovaných mzdách dělníků byl rovněž přírůstek na děti. Vztahoval se na děti manželské i nemanželské, na sourozence, osiřelé děti po sourozencích a osiřelá vnoučata, pokud žila v rodině zaměstnance. Nárok na něj měli i svobodní dělníci, vdovci či vdovy po dělnících, jestliže prokazatelně vydržovali ve své domácnosti rodiče.²⁰ Příplatek činil 2 Kč za každou vykonanou směnu. Od roku 1923 byl vzhledem k celkovému zvyšování mezd udělován pouze zaměstnancům, kteří měli tři a více dětí. Došlo k úpravám v jeho výši, která byla odstupňována podle skutečného počtu potomků.²¹ Přírůstek dostávaly děti do 14 let. V případě, že navštěvovaly i po 14. narozeninách veřejnou školu s celodenním vyučováním, a proto nemohly být výdělečně činné, byl přírůstek poskytován do 18 let.²² Tyto děti se pak každého půl roku musely správě závodu prokázat platným vysvědčením.

Důlní závod Zárubek poskytoval jednorázovou mimořádnou odměnu za dlouholeté služby penzionovaným zaměstnancům, jež pracovali

v závodech Severní dráhy Ferdinandovy déle než 40 let. Výše odměny byla stanovena na 500 Kč pro bývalé havíře a 750 Kč pro bývalé střelce. V důsledku uhelné krize v roce 1925 a v období odbytové krize v letech 1930 až 1935 bylo předčasně penzionováno mnoho důlních zaměstnanců, kteří dosud hranice 40 let ve službě nedosáhli. Pokud však byli v zaměstnaneckém poměru alespoň 35 let, měli i oni právo na mimořádnou prémii, a to ve výši 300 až 400 Kč.²³

Práce v důlním průmyslu představovala zajištění poměrně vysokého životního standardu a umožnila materiální vzestup i těm, jež nedisponovali movitými statky či vzděláním. Mezi horníky začaly pronikat i nové formy trávení volného času přejímané od vyšších vrstev. Byly to např. zábavné spolky, divadlo, výlety, besedy či četba. Nicméně tradiční hospoda rozhodně nebyla odsunuta na okraj zájmu a alkoholismus představoval jeden z klíčových problémů této společenské skupiny. I přes vysoké příjmy nebyl proto v hornických rodinách neobvyklý nedostatek finančních prostředků zapříčiněný nehospoďárností a nerozumným utrácením.

Wage Conditions of Ostrava Miners during the First Republic in the Example of the Zárubek Mine

Work in the mining industry was also highly attractive as for remuneration, as the average income exceeded wages in other industrial fields. It was the same during the First Republic. This article deals particularly with the wage conditions of miners of the Zárubek mining plant, owned by the Emperor Ferdinand Northern Railway. The findings can be applied to the entire Ostrava-Karviná mining district. The wage obligations of all mining companies operating in the territory were set by union agreements, which was an agreement of representatives of the workers of mining plants and coking plants with representatives of the mining associations. The agreements set not only the size of wages, but at the same time also regulated working hours, claims for days off, extra payments for work on Sundays and bank holidays, or the social security of miners.

- 1 Pitronová, Blanka: Struktura dělnictva v uhelném průmyslu na Ostravsku na počátku 20. století. Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města, 4, 1967, s. 101.
- 2 Archiv OKD, a. s., fond Zárubek, kolektivní smlouva 1920, č. k. 35.
- 3 Pokles hospodářské konjunktury zapříčiňující špatné odbytové podmínky znamenal nejen citelné snížení mezd horníků, ale i výluky v těžbě a následné zavedení nucených dovolených. Zaměstnanci na tento vývoj pochopitelně reagovali velmi citlivě. V únoru roku 1922 proběhla v závodě Zárubek demonstrativní stávka, jejímž prostřednictvím dělníci ostře vyjádřili svou nespokojenost s aktuálním vývojem. Obdobná situace se opakovala i v březnu roku 1933. Viz tamtéž, č. k. 36, 54.
- 4 Tamtéž, č. k. 35 (kolektivní smlouva 1923).
- 5 Tamtéž.
- 6 Ten činil 8,70 Kč u havířů, 6,52 Kč u vozačů a 4,35 Kč u táčníků. Nárok na něj měli pouze dělníci pracující v dole. Zaměstnanci na povrchu příplatek nedostávali. Viz tamtéž, č. k. 36.
- 7 Byly to veškeré zasvěcené římskokatolické svátky, svátek sv. Cyrila a Metoděje a sv. Hedviky.
- 8 Tamtéž, č. k. 36.
- 9 Tamtéž, č. k. 34.
- 10 Na základě šetření této komise byly roku 1922 zrušeny moučné a masné příplatky poskytované zaměstnancům od roku 1918. Důvodem byl pokles cen potravin, šatstva i domácích potřeb. Kupříkladu týdenní životní náklady tříčlenné rodiny v roce 1920 činily v průměru 342,90 Kč, zatímco v roce 1922 to bylo 233,39 Kč. Viz tamtéž, č. k. 34.
- 11 Kamenouhelné doly ostravsko-karvinského revíru IV. Moravská Ostrava 1929, s. 187.
- 12 Pokuta za jednu zameškanou směnu mohla činit až 50 % průměrné denní mzdy, nicméně její výše byla vždy stanovena individuálně. Viz Archiv OKD, a. s., fond Zárubek, č. k. 38.
- 13 Tamtéž, č. k. 36.
- 14 Tamtéž, č. k. 35 (kolektivní smlouva 1928).
- 15 Tamtéž.
- 16 Tato čekací doba neplatila pro svobodné dělníky žijící ve volném svazku a vydržující v domácnosti vlastní děti.
- 17 Dělnické noclehárny závodu Zárubek byly v Ostravě-Kunčičkách.
- 18 Archiv OKD, a. s., fond Zárubek, č. k. 37.
- 19 Např. u dělníků s více než čtyřmi dětmi činil 10,80 Kč. Viz tamtéž, č. k. 35 (kolektivní smlouva 1920).
- 20 Tamtéž, č. k. 35 (kolektivní smlouva 1928).
- 21 Na tři děti dostal dělník 2,10 Kč k denní mzdě navíc, na čtyři 2,24 Kč, na pět 2,38 Kč, na šest 2,52 Kč a na 7 dětí 2,66 Kč. V roce 1928 došlo ke snížení těchto částek zhruba o 15 %. Viz tamtéž.
- 22 To se týkalo i dětí, které s ohledem na fyzické či mentální postižení nebyly schopny výdělečné činnosti. Závod rovněž poskytoval tzv. studijní příspěvek v případě, že se jednalo o děti úředníků či dlouholetých pracovníků studující vysokou školu technického zaměření. Hodnota příspěvku činila až 1 000 Kč na jeden akademický rok. Viz tamtéž, č. k. 47.
- 23 Tamtéž, č. k. 47.

Akce K (kulak) v obci Bruzovice

Pavla Karbanová

Snad žádná událost novodobých dějin nepoznamenala podobu našeho venkova tak jako kolektivizace zemědělství. Komunistickému režimu se v několika málo letech podařilo zlikvidovat po staletí trvající hospodaření selských rodů na dědičných gruntech, rozbít sounáležitost lidí s půdou a krajinou. Důsledky kolektivizace byly tragické a nevratné. Bruzovice, zemědělská obec na Těšínsku, vyznačující se velkými bohatými grunty a hrdými sedláky na nich hospodařícími, může posloužit jako ukázkový příklad tohoto zločinu komunismu.¹

Jedním z důležitých momentů kolektivizace byla Akce K (kulak)² z let 1951–1953. Formující se totalitní komunistický režim v Československu se ve jménu upevnění své pozice neštítel žádných prostředků k potírání potenciálních nepřátel. Po likvidaci politických odpůrců, vojenských činitelů, inteligence, příslušníků podnikatelských elit, církevní hierarchie a dalších skupin obyvatelstva přišla řada také na selský stav. Následující krátký historický exkurz bude věnován dramatickému podzimu roku 1952 v Bruzovicích a lidem, do jejichž životů tragicky zasáhl.

Akce K (kulak) v celostátním měřítku

Na jaře 1951 vyhlásily stranické špičky zrychlení kolektivizace a zostření „protiselské

linie“. Soukromí zemědělci byli režimem hospodářsky diskriminováni již od února 1948. Nyní však mělo být přistoupeno k fyzické a psychické likvidaci selského stavu, začalo se poprvé vážněji jednat o konfiskaci celých gruntů a vystěhování sedláků z obce. Krajští prokurátoři vybírali oběti ze seznamů neplničů povinných dodávek, vypracovaných ministerstvem výživy. V trestním řízení měl být vynesen trest skládající se z odnětí svobody, peněžitého trestu, propadnutí jmění a zákazu pobytu a činnosti podle trestního zákona soudního.³ Selské rodiny byly deportovány na státní statky speciálně k tomu určené,⁴ zejména v pohraničí, kde byl kritický nedostatek pracovních sil. Takto měl být sedlák obrán o všechny majetek, uvězněn, s celou rodinou vytržen ze sociálních vazeb, ve kterých dosud žil, a vyvezen z rodného kraje. Přišel o pocit domova, o styk s přáteli. Měl být nejen hospodářsky zneškodněn a odstraněn z vesnice, aby nebyl živoucím mementem nespravedlnosti na něm spáchané, ale v neposlední řadě též fyzicky a psychicky zlomen ve své pověstné selské hrdosti. Akce K (kulak) probíhala ve dvou fázích. První fáze je časově vymezena listopadem 1951 až dubnem 1952. V rámci Československa bylo vystěhováno 58 rodin, z toho žádná nebyla z Ostravského kraje. Na jaře 1952 musela být akce pro organizační problémy zastavena, aby se na podzim 1952 znovu rozjela na plné obrátky. Do jara 1953

Práce soukromých rolníků na poli v Bruzovicích, r. 1954, archiv Pavly Karbanové

se prováděly deportace ve velkém rozsahu. Počet vysídlených rodin dosahoval čísla 1 400 a zkonfiskováno bylo na 22 tisíc hektarů půdy.⁵

Podzim 1952 v Bruzovicích

K plánované ofenzivě proti bruzovickým sedlákům si komunisté museli nejprve plně podrobit místní národní výbor (dále jen MNV). Od ledna 1952 začal Okresní národní výbor Místek pravidelně nejméně jednou až dvakrát měsíčně vysílat své zástupce přímo na jednání rady a pléna. Zvláštní postavení mezi nimi měli politický a hospodářský tajemník MNV Bruzovice Lubomír Paseka z Kunčiček u Bašky a instruktor rady MNV Josef Schenk. Ze zápisů jednání rady a pléna MNV vysvítá, že právě tito zástupci ONV byli hlavními hybateli procesu socializace

vesnice. Oni byli těmi, kdo do obce přinášeli pokyny z centra a dohlíželi na jejich plnění.⁶ Josef Schenk navíc působil jako prokurátor Okresního soudu v Místku a přímo organizoval trestní stíhání a soudní procesy s bruzovickými sedláky.⁷

V září 1952 došlo v místním národním výboru k další vlně čistek. Již na počátku září se dobrovolně vzdal členství v MNV a funkce finančního referenta Karel Hrabec, majitel gruntu č. p. 13. Svou rezignaci zdůvodnil tím, že jako zemědělec s výměrou nad 20 ha by byl stejně v brzké době odvolán, tak raději odchází už nyní sám. Zanedlouho skutečně přišel pokyn z ONV, aby byli vyloučeni všichni zemědělci s více než 15 ha půdy. Rada MNV na schůzi 25. září vyloučila tři rolníky – Ladislava Mojžíška (č. p. 45), Josefa Hrabce (č. p. 30) a Františka Vaňka (č. p. 20).⁸ Později přibyl ještě Josef Golka, který byl rovněž vyloučen pro třídní charakter kulaka, i když byl kovářem a grunt velké výměry nevlastnil.⁹ Na hladký průběh této důležité schůze pro jistotu dohlíželi za ONV jak Lubomír Paseka, tak i Josef Schenk.

Žně roku 1952 proběhly ve ztížených podmínkách. Vše bylo nutno zvládnout jen sousedskou výpomocí s použitím zbytku neodebrané mechanizace, bez pomoci brigád z města a bez zapůjčení strojů od strojní a traktorové stanice. Ta oznámila, že bude poskytovat stroje jen JZD III. a IV. stupně, a to v Bruzovicích ještě nebylo. Již od žní přibývalo kontrol a zabavování zemědělských produktů. U Bohuslava Petra na statku č. p. 10 bylo 2,25 ha pšenice hospodářským družstvem skoseno, vymláceno a ve váze 65 q ihned zabaveno. Při konfiskaci zásob v usedlostech byli zatčeni a uvězněni sedláci František Ondračka (č. p. 88) a jeho nevlastní tchán Josef Handla (č. p. 85). Na statky byl ihned uvalen nucený pacht podle zákona č. 55/1947 Sb.¹⁰

Akce K (kulak) se rozběhla rychlým tempem. Bruzovice se dokonce zapojily do socialistické soutěže mezi okolními obcemi Žermanice, Soběšovice, Horní Bludovice a Panské Nové Dvory o to, kde dříve proběhne veřejné vyhlášení kulaků a boj proti nim. Nastoupilo intenzivní přesvědčování ke vstupu do JZD, na „tabulích cti a hany“ se zveřejňovali neplniči dodávek. Obcí projížděl rozhlasový vůz a rozšiřoval nejrůznější pomluvy a nepravdivá obvinění sedláků. Manželka jednoho z postižených Marie Petrová o tom ve vzpomínkách píše: „[...] Než mě vzali pracovat do JZD tak nás hrozně morálně trápili. Rozhlasový vůz jezdil po vesnici a hrozně nás špinili různými nepravdivými pomluvami. Po okrese rozesílali letáky, ve kterých jsme byli hanlivě malováni, já jak sedím ve vaně a služka mi nalévá z konve mléko na koupání. Pod obrázkem napsali,

Bohuslav Petr s manželkou Marií a syny Bohuslavem a Jaroslavem, r. 1930, archiv Pavly Karbanové

že jsem se v mléku koupala, abych se pánům líbila a tatínka malovali jak sedí s flintou pod stromem a v ruce má láhev s rumem.“¹¹

Cílem zesílených represí bylo zlomit odpor rolníků ke vstupu do JZD, docílit schválení hospodářsko-technické úpravy půdy¹² a vyhlášení kulaků. Agitace se prováděla mimo jiné na veřejných schůzích. Zatčené rolníky Františka Ondračku a Josefa Handlu přitom použili jako rukojmí a současně zastrašující příklady. Je to patrné už na samotném načasování schůzí. Josef Handla byl 10. prosince 1952 pro neplnění dodávek odsouzen Okresním soudem v Místku za trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu k odnětí svobody na sedm měsíců a pokutě 10 000 Kčs.¹³ Následujícího dne, 11. prosince 1952, nařídil ONV svolat v Bruzovicích veřejnou schůzi. Nebyla úspěšná a sedláci prozatím ve svém odporu vytrvali. Dne 18. prosince následovalo odsouzení Františka Ondračky tímtež soudem a rovněž pro neplnění povinných dodávek, které však bylo v jeho případě klasifikováno jako trestný čin sabotáže, čemuž také odpovídal těžší trest. František Ondračka byl odsouzen k odnětí svobody na dva a půl roku, pokutě 30 000 Kčs, propadnutí celého majetku státu a doživotnímu zákazu pobytu v obci a okrese i s manželkou a třemi malými dětmi. Hned na další den byla opět svolána veřejná schůze.

Jen stěží lze popsat atmosféru strachu, jakou rozsudek vyvolal. V každém případě přinesl komunistům kýžený výsledek. Na veřejné schůzi 19. prosince 1952 bylo označeno pět bruzovických rolníků za třídní nepřátele, vesnické boháče a kulaky a byl jim zakázán vstup do JZD. Těmito nešťastníky byli Bohuslav Petr (č. p. 10), Karel Hrabec (č. p. 13), Osvald Boščík (č. p. 58), Ladislav Bártek (č. p. 44) a Fridolín Weissmann (č. p. 50).¹⁴ Pamětník vypověděl o dramatičnosti schůze: „[...] byla taková schůze u Smolíka v hospodě, tam bylo lidí, [...] tam ti začli to JZD propagovat, kdesi cosi a najednou – vyhlášení kulaků! Mamka přišla ubřečená, měla strach, že nás vypálí nebo co s námi zrobí [...], a ten Ciřík, jak ty kulaky vyhlásili, tak on skočil na stoly a skakal jim tam mezi pivama po stolach a řval: Kulaci ven! Kulaci ven! Byl zmanipulovaný, mu to nemyslelo. To byli první, oni potřebovali jakési oběti, no a potom už byl každý kulak [...]“.¹⁵

Vystrašení zemědělci pak odhlasovali hospodářsko-technickou úpravu půdy. Čtyři z nich, Josef Hrabec (č. p. 30), Josef Václavík (č. p. 71), František Vaněk (č. p. 20) a Jan Bártek (č. p. 21), veřejně vystoupili a prohlásili, že již nechťj samostatně hospodařit a vstupují do JZD. Nejednalo se sice právě o nejzarytější představitele selského odporu, tři z nich s JZD koke-tovali již v roce 1949. Avšak přihlášky mnoha

- 43 -

OKRESNÍ NÁRODNÍ VÝBOR V MÍSTKU

Č. j. III-247-9/3-1953 Okresní prokuratura v Místku Dne 9. března 1953.

Věc: 11. III. 1953

Paní Ondráčková Drahoslava,
nar. 7.10.1922,
Bruzovice, číslo 88.

Pt 592/52

V ý m ě r .

Rozsudkem Okresního soudu trestního v Místku ze dne 18.12.1952 č. T 462/52 byl odsouzen Váš manžel František Ondračka, nar. 26.1.1918 v Bruzovicích, okr. Místek, bytem t.č. ve vazbě, povodním soukromý zemědělec k trestu odnětí svobody na 2 1/2 roků, k propadnutí celého jmění a zákazu pobytu navždy v místeckém okrese.

Vzhledem k tomu, že Váš pobyt v obci Bruzovicích, jakožto rodinného příslušníka odsouzeného vesnického boháče ohrožuje veřejný klid, pořádek a bezpečnost, vyvolává Vám ONV v Místku podle článku 2 a 3 zák. č. 125 ze dne 14.7.1927 Sb. zákaz pobytu v obvodu ONV Místek.

Je doloženo a ministerstvem národní bezpečnosti přikazuje Vás k pobytu do obce Míla, okr. Bilina, Čechy. Vaše přestěhování do příslušné obce zadává ONV v Místku do tří dnů po doručení tohoto výměru t. j. dne 12.3.1953.

Tento výměr platí i pro Vaše 3 nezletilé syny Ondráčka Františka, nar. 4.6.1944, Ondráčka Jiří, nar. 17.3.1946, Ondráčka Jaromíra, nar. 26.4.1950.

Proti tomuto výměru můžete podati odvolání do 15 dnů počínaje dnem doručení u ONV v Místku.

Podle § 77 v. l. n. a. č. 8 ze dne 13.1.1928 vylučuje se tomuto odvolání s důvodu naléhavého veřejného zájmu odkladný účinek. Proti tomuto ustanovení není odvolání přípustné.

Referent pro vnitřní věci: Koval v. r.

Okresní prokuratura M í s t e k

na vědomí, s tím, aby výměr byl doručen po odpákní trestu, ježto zákaz pobytu v okrese Místek platí rovněž pro Františka Ondračka, jemuž se přikazuje pobyt v obci Míla, okr. Bilina, Čechy.

Předseda ONV: Procházka v. r.

Referent pro vnitřní věci: Koval F.

Místek 12.3.53.
Hrabec Karel, Hrabec Osvald, Hrabec Jaromír, Hrabec Jaromír

dalších rolníků následovaly v příštích týdnech. Pět „odhalených vesnických boháčů“ se ocitlo na kulackém seznamu. Kulacké seznamy měly sloužit jako centrální evidence velkých zemědělců a být podkladem k jejich následné likvidaci.¹⁶ Místní národní výbor v Bruzovicích se k vyhlášení kulackého seznamu postavil velmi iniciativně. S počtem pěti „odhalených vesnických boháčů“ se Bruzovice umístily na špičce okresního žebříčku. Stejný počet kulaků „odhalili“ již jen v sousedních Sedlístích, o jednoho kulaka více měli ve Staříči a Palkovicích.

Sedláky z bruzovického seznamu vystěhování z obce v rámci Akce K (kulak) nepostihlo. U Fridolína Weissmanna, Osvalda Boščíka a Ladislava Bárta se o tom sice uvažovalo, ale nebylo možno zajistit obhospodařování jejich pozemků.¹⁷ Některé z nich však perzekuce dostihla v následujících letech. Osvald Boščík byl 19. října 1955 Okresním soudem ve Frýdku-Místku odsouzen pro údajný trestný čin sabotáže a pobuřování proti republice k šesti letům odnětí

Soudní výměr o vystěhování z obce adresovaný Drahoslavě Ondračkové, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

Josef Handla

Josef Handla se narodil roku 1896 v Pustějově v okrese Bílovec. Začal hospodařit na statku po rodičích s 15 ha půdy. V roce 1930 si vzal Terezii Vaňkovou z Bruzovic a vyženil s ní grunt č. p. 85 s 34 ha půdy. Svůj statek v Pustějově pronajal a začal hospodařit v Bruzovicích. Jeho žena Terezie brzy onemocněla těžkým revmatismem s deformacemi kloubů a byla trvale upoutána na lůžko. Manželé Handlovi měli dvě dcery. Na počátku 50. let s nimi bydlela už jen ta mladší, která byla ve školním věku. V roce 1951 byl Handlův pustějovský statek vyvlastněn podle tzv. nové pozemkové reformy z roku 1948.¹⁸

Do období nejtěžšího kolektivizačního tlaku vstupovala rodina Handlova prakticky bez pracovních sil. Na statku bydleli pouze dva starí manželé – důchodci, kteří občas vypomohli. Šestapadesátiletý Josef Handla tak zůstal na obhospodařování 27 ha zemědělské půdy prakticky sám. O svém extrémním pracovním vypětí při soudním procesu vypověděl: „Manželka měla těžký revmatismus a deformaci kloubů, srdeční vadu, chudokrevnost. Je neschopna chůze a leží na posteli, již 15 let. Dcera měla 15 let a starala se o ni [...]. Pracoval jsem od časného rána do noci. Vstával jsem o půl čtvrté ráno a chodíval jsem spát o půl dvanácté v noci.“¹⁹

V této situaci pochopitelně nebylo možno plnit povinné dodávky státu. Jejich hlavním motivem ostatně bylo, aby byly pro velké zemědělce nesplnitelné. Za neplnění kontingentů ihned přicházely pokuty od ONV a vyhrčenou finanční situací rodiny ještě zhoršovaly. V roce 1950 byl Josef Handla pokutován částkou 10 000 Kčs, v následujícím roce pak 22 000 Kčs. Taková výše pokut byla prakticky nevymahatelná.

Na jaře 1952 již vyčerpaný rolník neviděl jinou možnost, než alespoň zmenšit výměru obhospodařované půdy. Nabídl polovinu statku místnímu národnímu výboru, ten jej však nepřijal. Nebyl totiž schopen zajistit hospodaření na další půdě, již tak s velkými obtížemi spravoval dva grunty. Také je ale zřejmé, že režim systematicky blokoval únik rolníků z kategorie kulaků do kategorie menších zemědělců, což by se Josefa Handly týkalo. Místo toho byl 4. září 1952 uvězněn, obviněn z nedbalé práce a záporného vztahu k socializaci vesnice. Okresní soud v Místku jej 10. prosince 1952 odsoudil za ohrožení jednotného hospodářského plánu k sedmi měsícům odnětí svobody a pokutě 10 000 Kčs. Následující měsíce byl vězněn v Ostravě. Propuštěn byl v dubnu 1953.²⁰

Žádost Drahoslavy Ondračkové o milost pro manžela určena prezidentu republiky Antonínu Zápotockému, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

svobody, pokutě 5 000 Kčs, propadnutí veškerého majetku státu a doživotnímu zákazu pobytu v místeckém okrese. Ladislav Bártek a Bohuslav Petr se v roce 1960 stali oběťmi série vykonstruovaných soudních procesů, kdy bylo sedm velkých zemědělců z Bruzovic odsouzeno pro spekulaci s polomovým dřívím. Ladislav Bártek měl jako jediný veřejný proces v místním hostinci. Byl odsouzen k pěti letům odnětí svobody a propadnutí majetku státu. Bohuslav Petr pak k trestu odnětí svobody na jeden rok a pokutě 10 000 Kčs. Zajímavá je osobnost Karla Hrabce. Nejenže nebyl trestně stíhán, ale ve druhé polovině 50. let se stal poslancem ONV Frýdek-Místek a předsedou JZD Bruzovice. Přitom nebyl členem KSČ.

František Ondračka

František Ondračka se narodil v roce 1918 v Bruzovicích. Jeho otec Karel zemřel, když mu byl rok. Do svých 18 let pomáhal František na statku strýce Karla Pitříka (č. p. 11). V roce 1936 převzal grunt č. p. 88 po rodičích a v roce 1941 mu Karel Pitřík odkázal i statek č. p. 11. Dohromady obhospodařoval 44 ha půdy. V roce 1940 se František Ondračka oženil a s manželkou Drahoslavou měli tři syny.

Záminkou k perzekuci Františka Ondračky bylo nejen jeho velké pozemkové vlastnictví, ale i politická minulost. Za první republiky byl organizován v republikánském dorostu, mládežnické organizaci agrární strany. Během protektorátu byl členem Národního souručenství, po osvobození pak vstoupil do strany národně socialistické. V osobě Františka Ondračky se setkáváme s typickým politickým profilem příslušníka selského stavu. Nepřispěl mu ani incident ze druhé světové války. V jeho stodole se ukrývali dva neznámí muži. Objevila je služebná, která to rozhlásila v hostinci. Ondračkovi pak nezbylo nic jiného, než skutečnost oznámit německým úřadům, protože by riskoval smrt mnoha dalších lidí, především vlastní rodiny. Po válce byl za tuto událost vyšetřován v rámci retribučního soudnictví a pokutován částkou 2 000 Kčs.

Již od roku 1948 měl František Ondračka soustavné problémy s plněním povinných dodávek. Přitěžil byl statek č. p. 11, vzdálený půl hodiny pěší chůze, stejně jako fakt, že na 44 ha pracoval sám se svou ženou, která se přitom starala o tři malé děti. Za neplnění dodávek je postihly pokuty 5 000 Kčs v roce 1950 a o rok později 12 000 Kčs. Na jaře 1952 proto vzdálený statek nabízel k obhospodařování MNV, který jej však nepřijal ze stejných důvodů jako v případě pozemků Josefa Handly. Události vygradovaly v září 1952, když Ondračkovi onemocněla matka a on o ní musel pečovat. Kvůli tomu nemohl sklídit úrodu a dostal se tak do ještě větších skluzů v dodávkách. Když chtěl ve žních pokračovat, byl 8. září uvězněn, vyšetřován a 18. prosince odsouzen k trestu odnětí svobody na dva a půl roku, pokutě 30 000 Kčs, propadnutí celého majetku státu a zákazu pobytu v obci a okrese i s celou rodinou.²¹

Odsouzení sedláka Františka Ondračky a vystěhování jeho rodiny bylo nejtragičtější událostí kolektivizace zemědělství v Bruzovicích. Zabavili jim veškerý majetek, otce rodiny uvěznil v Ostrově u Karlových Varů, jednatřicetiletou ženu se třemi dětmi ve věku od dvou do devíti let odvezli v zimě na nákladním autě. K deportaci došlo 12. března 1953, ale ještě byl sníh a teploty pod bodem mrazu.²² Výměr o vystěhování

z obce byl Drahoslav Ondračkové doručen pouze tři dny předem. Celá akce i samotný převoz byly zřejmě provedeny dost drastickým způsobem. Dokreslují to vzpomínky pamětníků. „Byl u toho Alfréd Včelka, ten se nějak kamarádil s tym Frantu. A oni jich chtěli hodit nahoru na auto, bez plachty, bez všeckeho, manželku s děckami. Bo tam s nima jeli ještě dva estébáci a ten Alfred. A ten Alfred šel navrch a ti estébáci tež navrch a ona s děckami byla v te kabině s šoferem, bo tam bylo aspoň trochu teplo. Ten Alfred říkal: „Ja jsem tam zařval po nich a oni vylezli, bo oni se zdalo že se posmoli, že musí navrch. Viš, co to je jet do Chomutova odsud?“²³ Další pamětník na událost vzpomíná: „Ondračka, teho vyvezli. Jeho zavřeli a ji, ale to bylo hrozne, oni měli tři syny [...]. Já si jen pamatuju, že se tak trošku skládali a nějaké peníze jí dali a že ona na nákladním voze a v zimním měsíci a takové malé děcko. Jeden byl zhruba dvouletý a ostatní tak do první třídy, to byly malé děcka. Já vím, že Mojžíšek tam šel jim dát nějaké deky aspoň. Oni se spolu dost kamarádili, asi to brali tak, že se jim stíhá. Dali jí nějaké peníze. [...] To bylo nejhorší co se v Bruzovicích odehrálo.“²⁴

Pozůstatky usedlosti Josefa Handly, č. p. 85, archiv Pavly Karbanové

Dnešní stav usedlosti Františka Ondračky, č. p. 88, archiv Pavly Karbanové

Rodina Ondračková byla přesídlena do obce Milá v severočeském okrese Bílina, kde paní Ondračková pracovala na státním statku. Později, když se František Ondračka vrátil z vězení, přestěhovali se do Vratimova. Měli zakázaný pobyt v okrese Místek a Vratimov byl na hranici jiného okresu, přitom nebyl daleko od Bruzovic. Jejich statek převzalo JZD, v roce 1958 byl adaptován na strojní a traktorovou stanici. Ta tam ovšem fungovala jen krátkodobě, v roce 1960 byla zrušena a objekt i stroje opět převzalo JZD. Zřídilo si zde kanceláře a mimoto tu byla umístěna státní zemědělská výzkumná stanice pro rozbor půdních vzorků.

Těchto několik osudů je jen střípkem z mozaiky kolektivizace zemědělství na Těšínsku. Jde však o příklady velmi typické pro celé území Československa, kde Akce K (kulak) probíhala podle stejného scénáře. V neposlední řadě je třeba pochopit, že právě v událostech 50. let 20. století

jsou kořeny krize dnešního venkova. V důsledku kolektivizace došlo nejen k zániku velké tradiční společenské skupiny – selského stavu, ale také ke změně mentalit a celkově k naprosté přestavbě sociální struktury venkovského společenství. Kolektivizace a komunistický totalitní režim jako takový narušil sousedské a mezilidské vztahy na venkově. Půda přestala být chápána jako majetek a existenční jistota. Vlastnictví půdy se v 50. letech naopak stalo znakem chudoby a pronásledování. Možná říci, že se na vesnici naprosto převrátil společenský žebříček. Dřívější selské elity klesly na samé sociální dno a na jejich místo nastoupili dělníci a kovorolníci, ze kterých se nejčastěji rekrutovali aparátčící komunistické moci. Zemědělství přestalo být perspektivním povoláním. Mladá venkovská generace utíkala do průmyslových měst a vesnice se vylidňovaly. Bruzovice v tom nebyly výjimkou.²⁵

Action K (kulak) in the Village of Bruzovice

Action K (kulak) was an administrative denomination for the organized intervention of the Communist powers in Czechoslovakia, aiming at the liquidation of the peasantry as a potential adversary of the newly established totalitarian regime. It took place in 1951–1953. During the action, private farmers became victims of made-up legal proceedings. All property was confiscated and there was a mass evacuation of all rural families from their home villages to more remote, mostly border regions. The objective of the article is to make a micro-historical insight, showing the course of Action K (kulak) in Bruzovice, a medium-sized agricultural village in the Těšín Region.

POZNÁMKY

- 1 K hospodářským dějinám obce viz Valošek, Isidor: Bruzovice. Obraz života slezské vesnice ve 14.–19. století – příspěvek k vlastivědě Frýdecka. Frýdek-Místek 1970; týž: Bruzovice. Obraz života slezské vesnice ve 14.–19. století – příspěvek k vlastivědě Frýdecka. 2. díl. Vývoj a sled pozemkové držby selské a chalupnické. Frýdek-Místek 1989.
- 2 Akce K (kulak) nese zpřesnění v závorce z toho důvodu, že termínem Akce K byl již dříve označen zásah komunistické moci proti mužským klášterům. Tato Akce K se odehrála v dubnu 1950. Spočívala jednak ve zinscenovaném monstrprocesu s představiteli řeholních řádů, jednak v přepadení klášterů a internaci řeholníků v centralizačních kláštrech. Klášterní majetek poté zabrala státní správa. Termín kulak je ideologické označení komunistického režimu pro soukromé zemědělce s větší výměrou půdy, teoreticky nad 15 ha, i když tato hranice se místně i s časem měnila. Termín je převzat z Sovětského svazu, objevovalo se též české synonymum vesnický boháč.
- 3 Trest propadnutí jmění, zákazu činnosti a pobytu viz § 47, 51, 53 zákona č. 86/1950 Sb. Příkazání pobytu v určitém místě pro rodinné příslušníky sedláka, kteří za žádný trestný čin odsouzení nebyli, nemělo oporu v legislativě, a bylo dokonce v přímém rozporu s § 7 ústavy z 9. května 1948. Úřady se v těchto případech odvolávaly na zákon o organizaci politické správy č. 125/1927 Sb., články 2 a 3, a opíraly se pouze o následující znění: „Ministerstvo vnitra a politické úřady jemu podřízené jsou povinny [...] bdíti nad veřejným pořádkem, klidem, bezpečností a veřejnou mravností a odvracet v tomto směru všeliká nebezpečí a odstraňovat nastalé poruchy; Za účely uvedenými v článku 2 mohou politické úřady ve svých úředních obvodech vydávati [...] příkazy a zákazy v zájmu veřejném nutné [...]“.
- 4 Na těchto státních statcích měli deportovaní sedláci a jejich rodinní příslušníci zastávat pouze manuální práce v rostlinné výrobě. Často jim přidělili ubytování ve velmi nevyhovujících prostorech, někdy i ve chlévech, studených a vlhkých místnostech. Státní bezpečnost kontrolovala vedení statků a příslušníci StB se jako agenti provokatéři pohybovali mezi internovanými osobami. Viz Jech, Karel: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008.
- 5 Viz Jech, K.: Kolektivizace; Blažek, Petr – Kubálek, Michal (edd.): Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti. Praha 2008; Růžička, Milan: Vyhnaní – akce „Kulak“. Zločin proti lidství. Havlíčkův Brod 2008.
- 6 Akce K (kulak) byla v první fázi administrativně řízena z ministerstva národní bezpečnosti, ve druhé fázi přešla její organizace na meziministerskou úroveň. Dále se postupovalo prostřednictvím národních výborů. Pokyny z ministerstev dostaly krajské národní výbory, ty je předaly okresním národním výborům, které se postaraly o vykonání nařízení na úrovni místních národních výborů.
- 7 Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Frýdek-Místek, fond Okresní soud Frýdek-Místek, inv. č. 47, č. k. 22 (trestní spis Františka Ondračky z roku 1952); tamtéž (trestní spis Josefa Handly z roku 1952).
- 8 Ladislav Mojžíšek vlastnil grunt s 39 ha zemědělské půdy, grunty Josefa Hrabce a Františka Vaňka spadaly do kategorie 15–20 ha zemědělské půdy. SOKA Frýdek-Místek, fond MNV Bruzovice, inv. č. 46, č. k. 11 (seznam zemědělců dle velikostních skupin, kterým byl předepsán dodávkový úkol drůbeže, 25. ledna 1950); tamtéž, inv. č. 42, č. k. 10 (seznam zemědělců s výměrou půdy nad 20 ha, zasláný MNV Bruzovice k ONV Místek, 14. února 1952).
- 9 V zápisech ze schůzí MNV Bruzovice není zmínka o projednávání jeho vyloučení, pouze v zápise ze schůze rady 16. ledna 1953 je záznam: „[...] ONV. zaslal zprošťovací dekrety pro Josefa Golku, Hrabce Karel, a Mojžíšek Ladislav, kteří byli odvoláni z NV pro svůj třídní charakter kuláků.“ Místo těchto tří vyloučených členů MNV byli jmenováni Jan Špok, Bohuslav Čiřík a Drahoslav Bolek. SOKA Frýdek-Místek, fond MNV Bruzovice, inv. č. 18, č. k. 3 (zápis z jednání rady MNV Bruzovice, 16. září 1952).
- 10 SOKA Frýdek-Místek, fond MNV Bruzovice, Kronika obce Bruzovice, 1. díl, s. 185–186. Zákon č. 55/1947 Sb. o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu byl jedním ze šestice tzv. Durišových zákonů z 1. dubna 1947. Podle tohoto zákona musela být v zájmu zabezpečení výživy národa obdělána veškerá zemědělská půda podle předepsaných kritérií zemědělského výrobního plánu, sestaveného na centrální úrovni. Jestliže vlastník nemohl svou půdu řádně obdělávat, mohl MNV na jeho pozemky uvalit tzv. nucený pacht a na tři roky přikázat obhospodařování jeho půdy jinému zemědělci v obci. Tento byl pak povinen nucený pacht přijmout i s povinnými dodávkami náležejícími k půdě.
- 11 Vzpomínky Marie Petrové napsané na dvou listech formátu A4 vytržených z poznámkového bloku. Nalezeno v pozůstalosti Marie Petrové. Uloženo u autorky.
- 12 To znamená scelení půdy, rozorání mezí a předání takto vytvořených velkých lánů ke společnému hospodaření JZD.
- 13 SOKA Frýdek-Místek, fond Okresní soud Frýdek-Místek, inv. č. 47, č. k. 22 (trestní spis Josefa Handly z roku 1952).

- 14 Zemský archiv (dále jen ZA) v Opavě, fond Krajský národní výbor (dále jen KNV) Ostrava, sign. 81, č. k. 3059 (charakteristika kulaků z obce Bruzovice, okres Místek); SOKA Frýdek-Místek, fond ONV Frýdek-Místek, sign. 771, č. k. 839 (seznam vesnických boháčů).
- 15 Podle výpovědi pamětníka č. 1, Čiříkem myslí Bohuslava Čiříka. Pamětníci, kteří autoři poskytli rozhovory, si nepřáli být jmenováni, proto jsou označeni pouze čísly.
- 16 Měly být sestavovány na základě vládního nařízení č. 57/1952 Sb. ze 4. listopadu 1952, které provádělo zákon č. 56/1952 Sb. o dodávkové povinnosti a výkupu zemědělských produktů pro rok 1953. Od podzimu 1952 začaly rady MNV sestavovat obecní kulacké seznamy, které se poté spojovaly v seznamy okresní. Kulakům byly zvýšeny povinné dodávky a zemědělská daň, nadále s nimi nebyly uzavírány dodávkové smlouvy jako s menšími rolníky, ale kontingenty dostávali direktivně vyměřeny. Těmto rolníkům bylo zapovězeno členství v JZD, a jestliže se členy již dříve stali, měli být neprodleně vyloučeni.
- 17 ZA v Opavě, fond KNV Ostrava, sign. 81, č. k. 3059 (charakteristika kulaků z obce Bruzovice, okres Místek): „*Kulaci Boščík, Bartek a Weissmann by měli být vysídleni, ale za současné slabé organizace práce v družstvu, které obdělává již nyní přes 500 ha půdy a trpí nedostatkem pracovních sil, by nebylo možno zajistit obdělání dalších 100 ha v JZD.*“
- 18 Prováděla se podle zákona č. 46/1948 Sb. o nové pozemkové reformě. Ústava Československé republiky z 9. května 1948 zaručovala soukromé vlastnictví půdy do 50 ha pro jednotlivce nebo společně hospodařící rodinu. Výměra převyšující tuto hranici byla vyvlastněna stejně jako veškerá zemědělská půda právnických osob a též lidí, kteří na půdě sami nehosподаřili a kupříkladu ji pronajímali.
- 19 SOKA Frýdek-Místek, fond Okresní soud Frýdek-Místek, inv. č. 47, č. k. 22 (trestní spis Josefa Handly z roku 1952).
- 20 Tamtéž.
- 21 Tamtéž (trestní spis Františka Ondračky z roku 1952).
- 22 Pamětníci č. 2 a 3 popisují, že ještě ležel sníh, protože od domu k nákladnímu autu vyváželi rodinu na saních.
- 23 Podle výpovědi pamětníka č. 1.
- 24 Podle výpovědi pamětníka č. 3.
- 25 Podrobně ke kolektivizaci zemědělství v Bruzovicích viz Karbanová, Pavla: Příběhy kolektivizace zemědělství v obci Bruzovice. Práce a studie Muzea Beskyd – společenské vědy, 22, 2010, s. 161–235.

Jerzy Stanisław Polaczek – Amicus Bohemiae

Libor Martinek

Jsou jména v česko-polských vztazích i v národní české a polské literatuře, která stojí za to si připomenout. K těm patří bezesporu Jerzy Stanisław Polaczek (* 3. listopadu 1905 Chabówka, † 18. února 1982 Český Těšín).

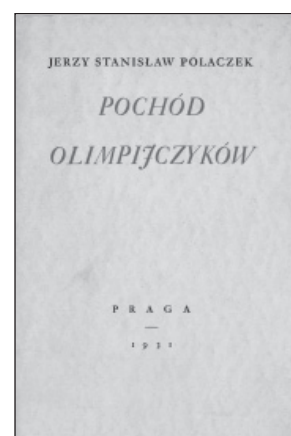
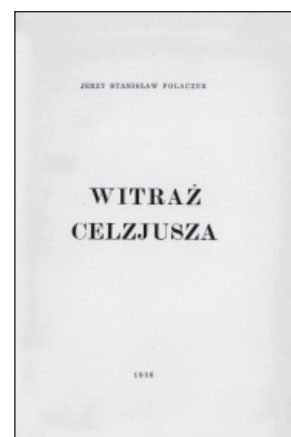
Polaczek pocházel ze železničářské rodiny, základní školu absolvoval v rodném městě, později se rodina přestěhovala do Krakova, kde vystudoval gymnázium a poté byl zaměstnán v Ústředních dílnách železničního vojska (Centralny Warsztat Wojsk Kolejowych). Posléze se stal novinářem, působil v *Głosu Naroda*, přispíval do literárních a jiných časopisů v Polsku (mj. *Dzwon Niedzielný*, *Gazeta Literacka*, *Kurier Literacko-Naukowy*, *Kurier Kobiety*, *Pittsburgzanin*, *Tempo Dnia*, po válce mj. *Poglądy*)¹ i v Československu (*Archa*).² Ve 30. a pak v 60.–70. letech minulého století se zapojoval do polského menšinového literárního života v Československu. Jeho manželka pocházela z polské rodiny v Doubravě (okres Karviná), kde žil s rodinou až do vypuknutí druhé světové války. Předtím působil v Mezinárodním sdružení novinářů v Praze a jako tiskový referent na polských konzulátech v Praze, Bratislavě a v Ostravě. V Praze vystudoval politologii. Byl šéfredaktorem novin *Dziennik Polski*, aktivně působil ve Slezském literárně-uměleckém svazu (Śląski Związek Literacko-Artystyczny), jehož byl v roce 1937 spoluzakladatelem. Svaz vznikl v Českém Těšíně podle vzoru snah o organizační zabezpečení umělecké tvorby regionálních spisovatelů na Horním Slezsku (Śląskie Towarzystwo

Literackie, Związek Artystyczno-Literacki nebo Zrzeszenie Pisarzy Regionalnych Silesia).

Polaczek žil za války v Krakově, kde pracoval na ředitelství Městských vodovodů a kanalizací. Zapojil se do odboje. Po osvobození byl korespondentem Polského rozhlasu a ředitelem Polské tiskové agentury (Polska Agencja Prasowa) v Praze.

V roce 1947 mu byl propůjčen československý Řád bílého lva V. třídy za občanské zásluhy. Bylo tak učiněno v souvislosti s podepsáním smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci mezi Československou republikou a Polskou republikou, k níž došlo 11. března 1947 ve Varšavě. V odůvodnění návrhu na propůjčení řádu z 2. dubna 1947 se píše tato slova: „*Ze strany polské vlády byl dán podnět, aby při příležitosti podepsání československo-polské alianční smlouvy došlo k výměně řádů mezi Československem a Polskem. Vláda Republiky československé přesvědčena, že tato myšlenka je nejen výrazem vzájemné spolupráce, nýbrž může ji ještě podpořiti a prohloubiti, přistoupila v zásadě na tento návrh. Podle tohoto rozhodnutí pan předseda vlády dekoroval dne 11. března t. r. ve Varšavě pana Jerzyho Polaczeka Čs. řádem Bílého lva V. třídy. Přihlížeje k zásluhám jmenovaného o česko-slovensko-polské sblížení, předkládám dodatečný návrh na udělení Čs. řádu Bílého lva V. třídy za občanské zásluhy. V Praze, dne 2. dubna 1947. Ministr zahraničních věcí: Jan Masaryk v. r.*“

Polaczek byl později označen za nepřítele komunismu, během svého působení v Praze byl

Chopin

Nad hlavou mu kvetlo slunce,
v očích rostl polní mák vesny
v dětské duši zpívalo
Mazovsko hymnem
radostným.

Do spánku kolébal ho měsíc,
rukou hvězdných nocí
a budil ho skřivánek, z háje se
slavičí zpěv nosil.

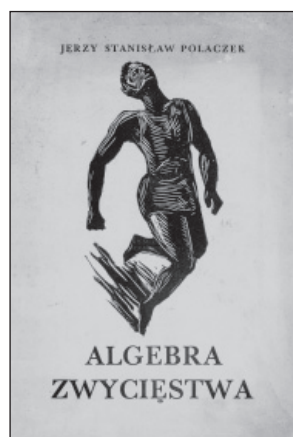
Ukolébávala ho do spánku
pole i píseň stepního bodláku,
z obrázku nad lůžkem mu
Beethoven vyprávěl pohádku.

Vzkvétaly dny jak jabloně
květy bílých hodin,
až přišel podzimní vítr
a do srdcí stromů uhořel.

Spadly bílé květy, Beethoven
zaplakal z obrázku,
ptáci se v hájích skryli, utichly
stepní písně bodláku.

Jen po plačících rolích
a trávy zežloutlých pletencích
Stesk vláčel se Smutečným
pochodem vyrvaným ze srdcí.

(ze sbírky *Pochód
olimpijczyków přeložil
Libor Martinek*)

sledován a na základě falešného obvinění odvolán ze všech funkcí. Zadržen byl 2. února 1953 na cestě do vydavatelství v Krakově, následně byl převezen do Varšavy. Zde vězněn, vyslýchán a také souzen, hrozil mu trest smrti. Vězení si odpýkal v pracovních táborech v Sztumě a Opolských Střelcích. V roce 1955 mu byl prominut zbytek trestu, ke konci 50. let byl rehabilitován. Ke své profesi se vrátil až v roce 1966 v *Głosu Ziemi Cieszyńskiej*, jenž vycházel (a stále vychází) v Těšíně v Polsku. Do roku 1970 byl redaktorem a šéfredaktorem tohoto periodika. Po odchodu do důchodu se Polaczek přestěhoval zpět do Doubravy, kde je i pochován.

Jako básník byl Polaczek ovlivněn polskou literární avantgardou, zejména Julianem Przybošem (1901–1970), jenž ostatně žil a jako gymnaziální učitel polštiny a úvodu do filozofie působil v letech 1927–1937 v polském Těšíně,³ a Julianem Tuwimem (1894–1953). Přátelil se s Jalu Kurkem (1904–1983), svým polským generačním vrstevníkem. Náměty k tvorbě čerpal ze sportovního prostředí. Jistý vliv na něj měla poezie Kazimierza Wierzyńskiego (1894–1969), autora oceněné sbírky *Laur olimpijski* (Olympijský věnec, 1928). Bylo zvykem, že mezinárodní olympijské výbory vyhlášovaly v duchu zásady antické kalokagathie (souladu a vyváženosti tělesné i duševní krásy a dobroty, ctnosti a statečnosti) také literární soutěže. Wierzyński obdržel v roce 1928 zlatou medaili v literární soutěži IX. Olympijských her v Amsterdamu za sbírku „Olympijský věnec“.

O typologických souvislostech s poezií zmíněných autorů svědčí v Československu vydané sbírky poezie *Pochód olimpijczyków* (Pochod olympioniků, 1931), *Algebra zwycięstwa* (Algebra vítězství, 1932), která je uvedena předmluvou profesora polonistiky na UK v Praze Mariana Szykowského (1883–1952) a zdobena obálkou Františka Bílkovského, *Witraz Celzjusza* (Celsiova vitráž, 1936), jež získala uznání recenzentů. Alfred Jesionowski (1902–1945), čelný představitel polské kritiky ve Slezsku, napsal o sbírce *Witraz Celzjusza*: „Z děl [...] se vynořuje básník, který si je vědom svého poslání a talentu, s bohatou škálou vnějších efektů, se zvládnutou technikou a vážným pohledem na svět. Polaczek, který je těsně spojen s dnešními dny, se zmocňuje jednotlivých témat s citem pro jejich důležitost a význam.“⁴ O debutu J. S. Polaczka *Pochód olimpijczyków* psali pozitivně i jiní významní kritici, již zmíněný Marian Szykowski nebo Kazimierz Czachowski (1890–1948). Polaczkovy sbírky veršů vycházely v nízkých, bibliofilských nákladech (ke jmenovaným připočteme ještě *Iperyt /Yperit/* z roku 1934), proto jsou dnes hůř dostupné.

Za citování v originále stojí aspoň jedna Polaczкова báseň se sportovní tematikou. V rozporu s ustálenými zvyklostmi níže uvedenou báseň „Nebeský zápas“ (*Niebieski match*)⁵ do češtiny nepřekládáme. Za prvé by se tím ztratily akustické kvality básně, jejíž polská fonetika dodává textu nezaměnitelnou podobu, a na patos postromantických proudů v polské lyrice jsme si nepřivykli.⁶ Za druhé český čtenář, nepřipravený na recepci podobné poetiky (nikoli sportovní tematiky v poezii, připomeňme jako *pars pro toto* sbírku poezie pro děti Ivana Blatného *Na kopané* z roku 1946, laděnou ovšem v duchu programových a estetických postulátů Skupiny 42), by na spojení vpravdě homérského líčení bitvy fotbalového mužstva na sportovním stadionu mohl reagovat spíše jako na básníkův pokus o travestii hrdinského eposu a o to autorovi rozhodně nešlo.

Świst. Ruszył atak. Słońce, w chmur padło
obronę,
złotym zygzakiem przeszło nad światła stadionem
i zgarnąwszy z niebiosów krwawe cienie
błysków,
legło nad ciemnościami nakrytym boisku.
Lecz już Wicher-szał, pierwszy napastnik ataku
przerzucił piłkę skrzydłu mlecznych szlaków
i runął w otchłań burzy. Wtem Piorun-obronca
wyrwał świetlistą kulę łęcznikowi słońca
i przeciwny dryblingiem rozwichrzono pole,
ugodził bramkę niebios piorunowym golem!
Wściekł się wicher. Grom-łęcznik wypuścił jak
z procy,
ulewą w ślepią plunął słonecznej pomocy
i strzałem, jak srebrzystym błyskawic pociskiem,
rozerwał cienie ciszy, zgasł nad boiskiem.
Świst. Karny. Już back-Piorun, groźny burzy
strzelec,
ruszył w atak z obroną gradową na czele
i stanąwszy na nieba spiżowym cokole
wypisał znak zwycięstwa piorunowym golem!
Zatrząst się stadion świata. Grom srebrny
szaleniec,
piłką raz wraz uderza w niebieskie sklepienie
i w bramkę ziemi wąttą, spiętą chmur szlakami
strzela obłędem burzy i błyskawicami.

Naraz cisza zapadła. Nad stadionem świata
znak tęczyowy się uniósł w purpurowych szatach
i kołysząc szumiące echem burzy wody
złotym sygnałem słońca odgwiżdżał zawody.

Polaczek se v básnických sbírkách, časopi-
secky uveřejňovaných povídkách a novelách,
případně v pracích, které známe z pozůsta-
losti, inspiroval i hornickým prostředím (stro-
jopisný román *Człowiek z Św. Trojcy* / Člověk
od sv. Trojice/), někdy se nevyhnul tendenčnímu

pojetí etnických konfliktů na šachtě (zlý Čech štajgr versus chudý horník Polák v básni *Piotr Chmura*),⁷ čehož si ostatně povšimla i dobová kritika.⁸ Z hlediska typologických souvislostí bychom mohli hledat určitou příbuznost Polaczkovy prozaické tvorby s daleko známějším, ale také mnohem talentovanějším prozaikem, rodákem z Karviné Gustawem Morcinkem (1891–1963), jenž po studiích učitelství žil trvale v polském Skočově. Jistě stojí za zmínku, že Vladimír Keppert přeložil do češtiny Polaczkův román látkově čerpající ze staroindické legendy *Żelazny Bóg* (1934), který pak vycházel na pokračování pod názvem *Železný bůh* na stránkách Moravské orlice v roce 1934.⁹ Značné množství básní a drobných próz dochovaných v autorově pozůstalosti či sporadicky otištěných po roce 1989 se vyznačuje silným religiálním obsahem.

Dílo Jerzyho Stanisława Polaczka nejspíš nevejde do kánonu polské literární tvorby básnické ani prozaické, je však svědectvím opravdovosti autorova smyslu pro fair play, za který tvrdě zaplatil ve svém občanském životě jako žurnalista, propagátor české a polské vzájemnosti. Zároveň vypovídá o autorově povědomí příslušnosti ke kulturním kořenům Evropy, spočívajících mimo jiné na antických základech oživených jejich křesťanskou verzí.

Jerzy Stanisław Polaczek,
r. 1932,
archiv Joanny Waniové

Jerzy Stanisław Polaczek – Amicus Bohemiae

In his contribution, the author deals with a Polish journalist, Jerzy Stanisław Polaczek (* 3. 11. 1905 Chabówka, † 18. 2. 1982 Český Těšín). It emphasizes his part in the development of Czech and Polish relationships, for which the Czechoslovak Order of the White Lion Class V for civic credits was awarded to him. This happened in connection with the signing of a friendship and mutual help treaty between the Czechoslovak Republic and Poland in Warsaw on 11 March 1947. During the Stalin era, he was persecuted in Poland and imprisoned after a made-up political process. He returned to his profession of journalist as late as in 1966 in *Głos Ziemi Cieszyńskiej*, which was published (and still is) in Cieszyn, Poland. The author focuses particularly on Polaczek's literary work. As a poet, Polaczek was influenced by the Polish literary avant-garde, the themes of his poems were often from the sports area and inspiration from Indian mythology is not an exception in his prose. In his poetry collections, stories and novellas published in magazines, or in works that we know from his heritage, Polaczek was inspired even by the mining environment. A significant number of poems and small fictions preserved in the author's heritage or randomly printed only after 1989 are characterised by their strong religious contents.

POZNÁMKY

- 1 Publikoval i pod pseudonymy Atanazy Kijas, Hektor Biedronka a Jan Konar.
- 2 Adolf Gajdoš přeložil pro Archu (1933, roč. 21, sv. 3, s. 239–242) Polaczkovy básně *Carnera*, *Píseň o otčině*, *Běh na 100 metrů*, *Rozhřešení* a *Dopis do Polsky*.
- 3 Julian Przyboś během svého pobytu v Těšíně napsal řadu známých básní, např. *Wiosna 1934* (Jaro 1934), *Na granicy* (Na hranici), *Z Tatr* (Z Tater), kterou věnoval památce turistky zahynulé na Zamarlej Turni. Na stránkách časopisu *Zaranie Śląskie* uveřejnil *Balladu o dalekich rzekach* (Baladu o vzdálených řekách, 1934), báseň *Nad Śląskiem* (Nad Slezskem, 1933) a poetickou prózu *Linie i gwar* (Trasa a halas, 1938), jež je vyznáním básníkovy prvního setkání se dvěma obrazy slezského kraje – průmyslového Horního Slezska a venkovského Těšínska, zaposlouchání se do těšínského a beskydského

nářečí. V Těšíně vydal Przyboś také tři sbírky poezie: *Z ponad* (Z nad, 1930), *W głębi las* (Do hloubi lesa, 1932) a *Równanie serca* (Rovnice srdce, 1938). Stopy pobytu v Těšíně, kde se také oženil, můžeme najít i v později napsaných a mimo těšínský region vydaných básních, např. *U szkolnej muzy* (U školní múzy), a v souboru statí a poznámek *Zapiski bez daty* (Zápisky bez dat, 1970). Przyboś se vyjadřoval i k problematice slezského a lidového písemnictví na stránkách *Zarania Śląskiego*. Připomeňme jeho statě *Prymitywizm a twórczość ludowa* (Primitivismus a lidová tvorba, 1929), *Koniunktura literacka na Śląsku* (Literární konjunktura ve Slezsku, *Zaranie Śląskie*, 1930), v nichž usiloval o vytvoření konkrétního uměleckého programu časopisu, v němž plánoval přenést na slezskou půdu myšlenky druhé krakovské avantgardy, které obohatil vlastním nadšením pro autentické primitivní lidové umění. Navrhoval přijetí civilismu, jenž by vstřebal moderní podněty a přinesl nové

- umělecké postupy z forem společenského života, doporučoval psát sociální poezii, díky níž by Slezsko stálo v čele avantgardního umění.
- 4 „Z utworów [...] wylania się świadomy swego powołania i talentu poeta o bogatej skali efektów zewnętrznych, opanowanej technice i poważnym spojrzeniu na świat. Mocno związany z dniem dzisiejszym podchodzi Polaczek do poszczególnych tematów z doskonałym wyczuciem ich wagi i znaczenia.“ Cit. podle Alfred Jesionowski, Wśród śląskich nowości literackich, *Niedziela*, 31. 1. 1937, č. 31, s. 6.
 - 5 Niebieski match. In: Jerzy Stanisław Polaczek, *Pochód olimpijczyków*. Praha, Orbis, 1931, s. 13–14.
 - 6 Také polská kritika přispěla ke sbírce *Algebra* zwycięstwa poznámkou na téma intencionálního čtenáře, tedy sportovce, kterým mohou být některé metafory málo srozumitelné: „Szkoła, że poeta nie pomyślał też o tem, że czytelnikami jego wierszy sportowych będą przedewszystkim sportowcy, a ci, mając mózgi mniej wyrobione od mięśni, mozolić się będą nad zrozumieniem jego bardzo wyszukanych i bardzo trudnych metafor.“ (Citujeme z novinového výstřižku, v němž se jméno kritika neobjevuje a chybí rovněž odkaz na pramen; uloženo v Polaczkově rodinném archivu. Za zpřístupnění materiálů děkujeme Polaczkově vnučce Joanně Waniové.) Nicméně za básně se sportovní tematikou obdržel Polaczek čestné uznání v první básnické soutěži Promethidionu, jejíž výsledky byly vyhlášeny v prosinci 1930. (Turniej poetycki „Promethidion“, *Dziennik Poznański*, 16. 12. 1930, s. 290.)
 - 7 V básni čteme tato slova: „Wyście Polak? – Tak, panie!... Przekłete nasienie! /.../ Dozorca śmiechem splunął i grubym paluchem / wyjął z zanadru papier z napisem Zwolnienie“ (Piotr Chmura. In: Jerzy Stanisław Polaczek, *Witraż Celjusza*. Fryštát [vlastním nákladem], 1936, s. 24–25).
 - 8 „Nie brak i nuty patriotycznej (Piotr Chmura – o ucisku Polaków w Czechach) – szkoda jedynie, że poeta zabarwił ją lekkim akcentem demagogii, który psuje wrażenie emocjonalne tego utworu“ (Alfred Jesionowski, Wśród śląskich nowości literackich, *Niedziela*, 31. 1. 1937, č. 31, s. 6.). Byl-li Jesionowski ve svém soudu opatrný, co se týče interetnického vztahu českého důlního dozorce a polského horníka, jiný polský kritik básně zhodnotil jednoznačně: „Zbieracze dokumentów do prześladowań Polaków przez Czechów znajdują wiersz o Piotrze Chmurze, zwolnionym z kopalni za polskość.“ (Citujeme z novinového výstřižku uloženého v Polaczkově rodinném archivu. Jméno kritika se na stránce neobjevuje, odkaz na pramen je nečitelný.)
 - 9 Jerzy Stanisław Polaczek, *Żelazny bóg, Morawská orlice*, 29. 3.–8. 5. 1934 (9 pokračování).

Počátky lehké atletiky v Třinci

Stanislav Vincour

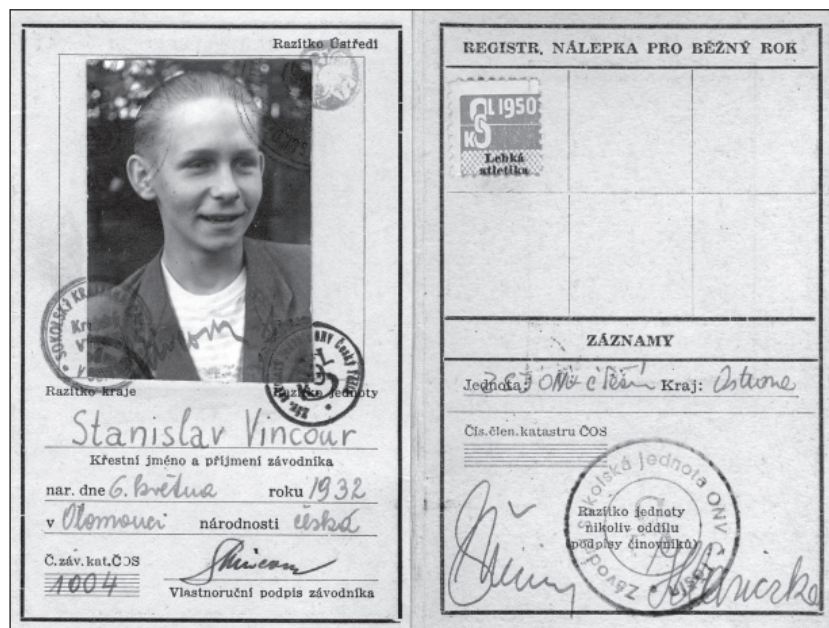
V loňském roce se v Třinci konaly oslavy 60. výročí založení atletického oddílu. Jelikož jsem jedním z jeho mála pamětníků a spoluzakladatelů, chci vzpomenout, jak došlo k jeho vzniku. Lehká atletika se v Třinci provozovala ihned po osvobození, ovšem pouze jako součást cvičebních hodin v sokolské tělocvičné jednotě.

Po skončení druhé světové války obnovil a vedl skautské středisko v Českém Těšíně tamtéž bydlící Ota Gavenda. Komunistickým režimem byla však činnost Junáka v roce 1949 nuceně zakázána, a tak Ota Gavenda spolu s mladými, které chtěl udržet pohromadě, vstoupil do Závodní sokolské

jednoty ONV Český Těšín, a tam s nimi začal pěstovat lehkou atletiku. Běhali, skákali a házeli v Sikorově parku nebo v Kaštanové aleji (dnešní Svojsíkova alej) a někdy také v polském Těšíně na hřišti u Olzy, když jim Ota Gavenda zařídil jednorázové propustky. V té době pracoval jako uvolněný tajemník Sokola Železářny V. M. Molotova v Třinci, a jelikož tamní stadion na Borku byl pro atletiku nevyužitý, rozhodl se založit v Třinci oddíl lehké atletiky. K místním nadšencům Josefu Steblovi, Josefu Sližovi, Janu Sýkorovi, Rudolfu Steblovi, Emerichu Gajdzicovi, Zdeňku Rubému a Bronislavu Labudovi přetáhl všechny dorostence a dorostenky z českotěšínského oddílu, jelikož tamní hřiště nebylo dostačující. Na dráze stadionu na Borku se tak začali objevovat Pavel Pácl, Maxa Rottmann, Stanislav Vincour, Josef Žižka, Jindřich Michálek, Josef Bieleš, Pavel Gan, Ladislav Výtisk, Irena Valová (roz. Páclová), Denisa Zamazalová (roz. Mitrychová), Hana Baxová, Eva Kunertová (roz. Mudrová, pozdější první televizní hlasatelka v Ostravě) a další. Přiřadili se k nim dospělí Ota Gavenda a Lubomír Vincour, kteří v té době závodili za Vítkovice.

Těžiště lehké atletiky se tak přesunulo do Třince na stadion na Borku, kde se nadšenou dobrovolnou prací upravovala běžecká dráha s potřebnými sektory pro skoky a vrhy. Chlapci a děvčata spolu s obětavým správcem stadionu panem Pyszkem pracovali mnohdy i v noci podle toho, jak přijížděly železniční vagóny se škvárou a antukou, a budovali si v 5 000 brigádnických hodinách velmi dobré lehkootletické hřiště.

Členská legitimace,
archiv Stanislava Vincoura

Po vzniku oddílu Baníku Třinec startovalo na jeho závodech mnohdy až 200 závodníků. Už v prvním roce činnosti pořádal oddíl 24 vlastních závodů s 1 157 startujícími a obeslal mnoho závodů na celém území ČSR. Prvním závodem v Třinci byl přespolní běh 2. dubna 1950 s 83 startujícími. Závodníci oddílu získávali velmi čestná umístění na mistrovství ČSR a krajských přeborech. V tomto roce byli nejúspěšnější muži Ota Gavenda (sprint) a Lubomír Vincour (skok vysoký, daleký, trojskok), dorostenci Stanislav Vincour (sprint, skok a pětiboj, v němž byl 7. na dorosteneckém přeboru republiky v Bratislavě), Jindřich Michálek (koule a disk), Pavel Pácl (1 000 m), Zdeněk Rubý (výška), Ladislav Výtisk (1 000 m), dorostenky Irena Valová (sprint a skok daleký) a Eva Kunertová (koule).

Prvními rozhodčími atletiky v oddíle byli Ota Gavenda, Bohuslav Hlaviczka a Stanislav Vincour, který je rozhodčím 1. třídy do dnešních dnů. V jeho výkaze o činnosti rozhodčího z roku 1950 jsou mj. mezi prvními závody na dráze stadionu na Borku potvrzeny zahajovací závody 9. května 1950, dále 20. května 1950 okresní přebory na dráze a 24. května 1950 utkání dorostenek proti Vítkovicím. Ještě v tomtéž roce se člen oddílu Josef Stebel stal dvojnásobným krajským přeborníkem (v přespolním běhu a na dráze v běhu na 5 000 m) a na mistrovství ČSR byl v přespolním běhu na 7. místě. Bohužel rok 1961 se mu stal osudným, když podlehl zákeřné chorobě.

V roce 1951 byl atletický oddíl Třince nejúspěšnějším v okrese a zařadil se mezi vynikající oddíly v Ostravském kraji. V té době se Ota

Gavenda vzdal vedení oddílu a pustil se do zakládání dalších, kterými byly horolezectví, kanoistika, košíková a orientační běh, jemuž zůstal věrný až do své smrti. Vedení oddílu předal tehdejšímu učiteli tělesné výchovy na Závodní učňovské škole TŽ Stanislavu Vincouroví.

Pro rok 1952 měl oddíl vypracovanou bohatou termínovou listinu, kde kromě 30 závodů o Tyršův odznak zdatnosti bylo i uspořádání vlastních 25 atletických závodů. Pouze některé se však mohly uskutečnit. Slibně se rozvíjející činnost oddílu byla narušena zničením tehdy jediné šestiproudé atletické dráhy na Těšínsku, a to když na stadionu na Borku byla uspořádána motoristická plochá dráha. Po jejím uskutečnění byla dráha na odpis a oddíl šel k záhubě. Tehdy neuvážené povolení zmařilo další rozvoj tak slibně se rozvíjejícího sportu. Za jediné odpovědné byla zničena několikatisícovým nákladem vybudovaná atletická dráha a dobrovolná práce lehkooatletických nadšenců. V tomtéž roce odešel navždy z řad atletů předčasným úmrtím ve věku 20 let nadějný vrhač a diskař Jindřich Michálek, jehož dorostenecké výkony v hodu diskem se již tehdy blížily k hranici 40 m.

Po nucené přestávce si v Třinci uvědomili, že chybovali a na podzim 1953 se začala oživovat pravidelná činnost oddílu, a to po návratu Bronislava Labudy z pražského Tyršova ústavu. Ten se stal na dlouhá léta trenérem a duší třinecké atletiky. Dosavadní vedoucí oddílu Stanislav Vincour odešel vykonávat vojenskou základní službu a vedení převzal Stanislav Adamík.

Teprve od roku 1956 se začíná datovat vzestup oddílu. V čele stanul Jaroslav Stuchlík a oddílu

Soustředění vedoucích dorostu lehké atletiky v srpnu 1950 (Tyršův dům v Praze).

Třinec zde zastupovali:

Jindřich Michálek,

Stanislav Vincour,

Eva Kunertová (roz. Mudrová),

archiv Stanislava Vincoura

se začalo dařit. Byla opětovně založena družstva mužů a dorostu. Prvním úspěchem mužů bylo vítězství v krajském přeboru družstev a postup do moravské divize. V tomto roce se objevili na atletické dráze běžec a pozdější úspěšný čs. reprezentant Karel Szotkowski a všestranný atlet Leo Pokluda, kteří v následujících letech patřili k oporám týmu.

K úplnému rozkvětu atletiky v Třinci došlo po otevření stadionu na Lesní ulici, kde se také uskutečnilo poprvé v roce 1966 atletické mistrovství republiky. Vrcholem pak byla 70. léta, když z třineckého oddílu hájilo barvy národního družstva atletů osm reprezentantů. Do budoucna si lze přát, aby současní mladí atleti navázali na dřívější velké úspěchy, které jsou známé v celé republice.

Mizející rostliny Těšínska

Konitrud lékařský (*Gratiola officinalis* L.)

Miroslav Skarka

Další pohlednou rostlinou, kterou nelze nechat bez povšimnutí v našem seznamu mizejících rostlin Těšínska, je konitrud lékařský (*Gratiola officinalis* L.) z čeledi krtičníkovitých (Scrophulariaceae). Celkově rod *Gratiola* zahrnuje okolo 30 druhů, které rostou převážně v mimotropických oblastech severní polokoule. Konitrud lékařský pak roste v Evropě od Pyrenejského poloostrova až na Balkán a do povodí Volhy, na severu zasahuje do Pobaltí, na jihu po Sardinii a Řecko. V Asii zjištěn v západní Sibiři po Altaj, dále v Malé Asii a v Zakavkazí.¹

Konitrud lékařský patří mezi vytrvalé byliny kořenící v půdě plazivým článkovaným oddenkem s četnými adventivními kořínky. Jemně rýhovaná, lysá, čtverhranná lodyha je asi 20–50 cm vysoká, nahoře je světle zelená, dole zbarvená purpurově. Listy jsou přisedlé, kopinaté, na okrajích nepravidelně mělce pilovité. V úžlabí listů vyrůstají na stopkách jednotlivé bělavé květy, někdy s červeným nádechem. Rostliny kvetou podle stanoviště

od června do srpna. Plodem jsou hnědé tobolky kapkovitého tvaru, v nichž se ve zralosti nalézá asi 80–150 žlutohnědých semen. Výskyt je vázán na bahnité břehy, močálové louky, rákosiny, tůně, luční příkopy, lesní mokřady, na půdách písčitých až hlinitých, vlhkých až zbahnělých i zaplavovaných (ale snáší letní vyschnutí půdy), mírně kyselých až mírně zásaditých. Taková stanoviště se nacházejí především v nížinách teplejších oblastí, zejména v blízkosti větších řek.

Rostlina je v ČR zákonem chráněným druhem a je zařazena do kategorie „silně ohrožený druh“.² V České republice patří konitrud lékařský k vzácným rostlinám a z mnoha dřívějších lokalit již dávno vymizel. Poněkud jinak je tomu na Těšínsku. Pohledem do herbářových sbírek Muzea Těšínska zjistíme, že se druh nepodařilo v muzeu zdokumentovat od samého počátku budování sbírky cévnatých rostlin. V důsledku dlouhodobé absence je tedy možno tento druh v naší oblasti

zařadit mezi vyhynulé.³ Podle literatury však byl na Těšínsku počátkem 20. století prokazatelně nalézán např. ve Svibici.⁴ Naděje, že by mohl být ještě konitrud objeven v nějakém zapadlém mokřím příkopu je sice velmi malá, ale úplně vyloučit ji nelze. Důvodem vymírání tohoto mokřadního druhu je jednoznačně likvidace stanovišť při melioracích, pozemkových úpravách v okolí vodních toků, změnou způsobu hospodaření a nakonec i chemizací.

Latinské rodové jméno je odvozeno od slova *gratia*, jež znamená vděk, přízeň, laskavost, svátost či milost. Věřilo se totiž, že bohové udělili lidstvu zvláštní milost tím, že mu dali konitrud, bylinu s velmi mocným působením. Všechny části rostliny, nejvíce listy a oddenek, jsou prudce jedovaté, a to jak v čerstvém, tak i v suchém stavu. Obsahují toxické glykosidy (např. gratiosid, gratiolon, gratiotoxin, gratiolin, dále malé množství silice, hořčiny a třísloviny). Otravy, některé i smrtelné, byly pozorovány nejen u člověka, ale také u zvířat po požití sena s příměsí konitrudu. Otrava se projevuje nejprve podrážděním zažívacího ústrojí a ledvin, dochází k překrvení malé pánve, mohou se objevit poruchy vidění, postižený zvrací, trpí

kolikovitými bolestmi břicha, někdy se objevují krvavé průjmy, zánět ledvin, u těhotných hrozí nebezpečí potratu. Smrt nastává v důsledku porušení činnosti srdce a dechu.

V lidovém léčitelství a zvěrolékařství se i přes riziko otravy sbírala a používala nať v době květu (*Herba gratiolae*, *Herba gratiae dei* = rostlina milosti boží) a kořen (*Radix gratiolae*). Droga působí velmi silně projímavě a močopudně, stimuluje srdeční činnost, místně působí silně dráždivě. Užívalo se jí také proti střevním parazitům, při dně a revmatismu, zevně pak na kožní vyrážky a bérkové vředy. O širokém použití konitrudu se píše i v Českém herbáři z roku 1899: „V *homeopathii* užívá se tinktura při nemocích břišních, k zjednání stolice pravidelné, proti otrávení jedem, lišejmům, křečím v žaludku, bolestem v kříži a zádech, zácpě, zkaženému žaludku i haemorrhoidám. Dává se 1 kapka 2–4 rozředění 1–2krát za den neb ob den.“⁵

Vzhledem k nebezpečí otravy je však třeba důrazně varovat před použitím konitrudu v samoléčení (tedy bez doporučení a dozoru odborníka)! Avšak považme – kdo by se v dnešní době vůbec odvážil utrhnout takovou vzácnost?

POZNÁMKY

- 1 Slavík, Bohumil: Květena České republiky VI. Praha 2000, s. 316.
- 2 Vyhláška MŽP ČR č. 395/1992 Sb.
- 3 Sedláčková, Marie – Plášek, Vítězslav: Červený seznam cévnatých rostlin Moravskoslezského kraje. Časopis Slezského zemského muzea – řada A, 54, 2005, s. 100.

- 4 Schube, Theodor: Die Verbreitung der Gefässpflanzen in Schlesien preussischen und österreichischen Antheils, Breslau 1903, s. 282.
- 5 dr. V. K.: Český herbář. Praha, 1899³, s. 106–107.

Deset let činnosti Výstavní síně Muzea Těšínska v Jablunkově

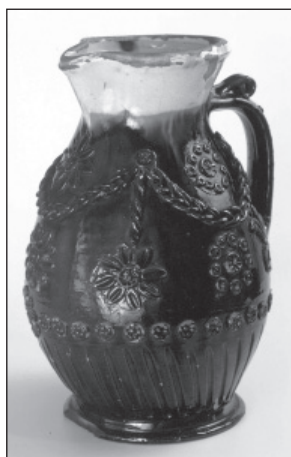
Ilona Pavelková

V letošním roce si připomínáme desáté výročí zahájení provozu jedné z poboček Muzea Těšínska, a to Výstavní síně v Jablunkově. Ke slavnostnímu otevření muzea došlo 30. června 2001. Dříve než se začneme věnovat činnosti této výstavní síně, připomeneme si východiska, která podnítila její zřízení.

Myšlenka vytvořit výstavní prostory v Jablunkově vznikla již na přelomu let 1998 a 1999. Cílem bylo navázat na místní starší muzejní tradici. Již v 19. století v Jablunkově působilo rodinné muzeum Adama Sikory (1819–1871), který byl znám jako místní tkadlec, sběratel a básník. Jeho muzeum, které veřejnosti zpřístupnil syn Štěpán, fungovalo do roku 1938. Sikorovy sbírky byly poté rozprodány soukromým osobám a část z nich získalo Muzeum Macierzi Szkolnej v Orlové. Toto muzeum později se sídlem

v Českém Těšíně, ukončilo svou činnost vypuknutím druhé světové války.¹ Připomeňme i dalšího neúnavného sběratele Karola Piegzu (1899–1988), rodáka z Lazů u Orlové, pedagoga, folkloristu, etnografa a bývalého ředitele základní školy s polským jazykem vyučovacím v Jablunkově. Svůj sběratelský zájem soustředil nejprve na oblast Orlové a okolí, po roce 1945 na Jablunkov a přilehlé vesnice. Materiál shromažďoval v polské škole v Jablunkově.² V roce 1959 převzalo část jeho sbírek Okresní vlastivědné muzeum v Českém Těšíně, dnešní Muzeum Těšínska.

V roce 1922 vzniklo v Jablunkově další muzeum, a to filiálka Slezské muzejní společnosti se sídlem v Orlové. O dva roky později byla tato pobočka zpřístupněna jablunkovské veřejnosti. Základ muzejních sbírek vytvořily exponáty z uspořádané výstavy starožitností

Keramický džbán, dílna Jablunkov, 19. století, výstava „Keramika na Těšínsku“, r. 2001

u příležitosti zájezdu Československé obce sokolské na Jablunkovsko roku 1922. Pro účely muzea byly v té době pronajaty dvě místnosti budovy Okresního soudu na Slámově ulici v Jablunkově. Jeho úkolem bylo dokumentovat mizející domácí řemeslnou výrobu, lidové zvyky a kroje v této části Těšínska. Muzeum zaniklo na podzim 1938 v důsledku politických změn. Po válce se již nepodařilo muzejní činnost v Jablunkově obnovit.³ Část sbírek se ocitla v muzeu v polském Těšíně a část byla v roce 1950 získána do muzea v Českém Těšíně.

Další pokus o zřízení muzea v Jablunkově byl učiněn zhruba v roce 1986, kdy proběhla jednání mezi Okresním národním výborem ve Frýdku-Místku a Městským národním výborem v Jablunkově. Úspěšná byla až realizace myšlenky v roce 2001, již předcházela jednání mezi pozdějšími spoluinvestory projektu: Městským úřadem v Jablunkově, vlastníkem objektu Ing. Zbyhněvem Sikorou a Muzeem Těšínska, jehož zřizovatelem byl Okresní úřad v Karvině. Díky nim může být dnes veřejnosti přístupná v prvním patře domu na Mariánském náměstí č. p. 14 stálá expozice a výstavní síň.⁴

Stálá expozice s názvem *Z minulosti Jablunkova a okolí* je obsahově zaměřena na historii a lidovou kulturu města Jablunkova a jeho blízkého okolí.⁵ Výstavní síň je určena proměnným výstavám, které prezentují tematiku bezprostředně svázanou s Jablunkovem a okolními obcemi, ale také výstavám širšího obsahu a obecnějšího zaměření. V období od června 2001 do konce roku 2010 bylo odbornými pracovníky Muzea Těšínska připraveno 19 výstav.

První, která zahájila činnost výstavní síně, měla název *Keramika na Těšínsku* (2001, autor scénáře Mgr. Eva Hovorková). Prezentovala keramické výrobky příznačné pro Těšínsko, neboť v minulosti zde působila čtyři významná střediska výroby, jedním z nich byl právě Jablunkov. V následujícím roce byla ve spolupráci s místním rodákem, sběratelem a malířem obrázků na skle Antonim Szpyrcem připravena výstava *Jablunkov na skle malovaný – obrázky na skle – Antoni Szpyrc* (2002, autor scénáře Mgr. Ilona Pavelková). Zabývala se tradicí malby tzv. obrázků na skle a dále představila autorovu tvorbu od počátku 80. let 20. století. Bylo vystaveno na 50 obrázků, rozdělených do tematických celků doplněných trojrozměrnými sbírkovými předměty. O rok později mohli návštěvníci výstavní síně zhlédnout výstavu *Dětský svět* (2003, autor scénáře Mgr. Wiesława Branna). Představila základní období života dítěte a předměty, které s nimi úzce souvisí. Nejvíce prostoru bylo věnováno dětským hračkám. Poté následovala výstava *Škola základ života* (2003, autor scénáře Mgr. Kateřina Stenclá), která svou pozornost soustředila na historii vzdělávání a škol v uplynulých staletích a na činnost stávajících škol v Jablunkově. Prezentovala řadu školních pomůcek z konce 19. a počátku 20. století, učebnic, sešitů, vysvědčení a dobových fotografií. Výstava *Lidoví řezbáři na Těšínsku* (2004, autor scénáře Mgr. Eva Hovorková) seznámila s regionální tradicí řezbářského řemesla a hlavními výrobky řezbářů. Vystaveny byly především lidové plastiky světských motivů (horalé, ženy v kroji, lidé při práci apod.). Byla prezentována díla Karla a Henryka Nytrových, bratrů ze Soběšovic, Jana Kajzara z Nýdku, Františka Siedloczka z Trince.

Keramika na Těšínsku, r. 2001

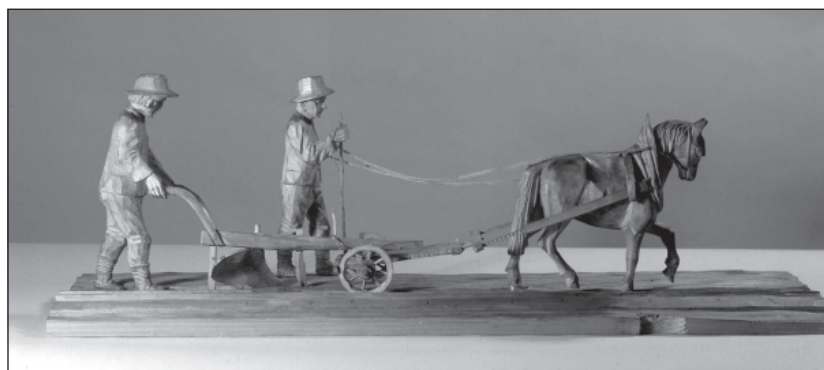
„Škola základ života“,
r. 2003

Nejvíce řezeb pocházelo z dílny Ondřeje Zogaty z Hřčavy. Novější práce zastoupila díla Jiřího Chybidziury a Pavla Kufy z Mostů u Jablunkova, Bronislava Procnera a Ludvíka Jurzykovského z Dolní Lomné.

O rok později byla instalována výstava s názvem *Plicní sanatorium v Jablunkově* (2004, autor scénáře Mgr. Ilona Pavelková), která seznámila s počátky vzniku a provozu tohoto zdravotnického zařízení. Celou problematiku nastínila pomocí dobových fotografií, archivního materiálu a lékařských nástrojů. Výstava *Jablunkovské šance* (2005, autor scénáře Mgr. Pavlína Nováková) poskytla návštěvníkovi možnost nahlédnout do historie pevnosti jablunkovských šancí, která náležela k jednomu z nejdůležitějších strategických míst v celém historickém Těšínském knížectví. Na výstavě byla k vidění mapová a plánová dokumentace šancí, doplněná předměty z historie vojenství od 17. do 19. století. Historii města Jablunkov v období druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století prezentovala výstava s názvem *Městečko pod horami* (2005, autor scénáře Mgr. Ilona Pavelková). K vystaveným materiálům patřily fotografie ze soukromé sbírky A. Szpyrce, pohlednice, archivní materiál a sbírkové předměty vážící se k městu. Výstava s názvem *Pokrývky hlavy – čepce, pleny, šátky, hacky* (2006, autor scénáře Mgr. Eva Hovorková) představila část předmětů bohatého sbírkového fondu lidového i historického textilu Muzea Těšínska. Nejpočetněji byly zastoupeny čepce jako krojové součástky, které se nosily na Těšínsku. Dalšími tradičními výstavami z repertoáru Muzea Těšínska jsou výstavy

vánoční. Výstava *Ten vánoční čas* (2006, autor scénáře Mgr. Eva Hovorková) navodila v adventním čase sváteční atmosféru a seznámila s obřady a zvyky, které byly v minulosti pro toto období charakteristické. Do programové nabídky jsme zařadili netradiční sběratelskou výstavu plyšových medvědů s názvem *Medvědi* (2007, kurátor výstavy Mgr. Pavlína Nováková), připravenou ve spolupráci s Klubem Panenky ČR především pro dětské návštěvníky. Ve výstavní síni bylo soustředěno na 300 kusů plyšových medvídků. *Beskydská turistika – 120 let KČT* (2007, autor scénáře Mgr. Zuzana Gnidová) se stala zajímavou výstavou nejen pro členy Klubu českých turistů, kteří se na ní podíleli. Věnovala se počátkům organizované turistiky od vzniku turistických spolků až po dnešní aktivity KČT. Představena byla i historie horských chat a útulen. Následovala výstava *Těšínské stříbrné šperky* (2008, kurátor výstavy PhDr. Jiřina Pavlíková), která prezentovala největší sbírku krojových šperků v České republice, již Muzeum Těšínska disponuje. Její součástí byla i instalace krojů a krojových součástí, na nichž se

Dřevořezba,
Ondřej Zogata, výstava
„Lidoví řezbáři na Těšínsku“,
r. 2004

Tradiční součástí výstav jsou doprovodné akce pro děti – např. výroba keramiky, r. 2004

šperky nosily. Výstava *Putovali poutníci* (2008, autor scénáře Bc. Marta Holoušková) seznamovala s historií poutí a poutních tradic. K vidění byly poutní obrázky, kramářské tisky, pohlednice a fotografie a jiné drobné devocionálie lidové zbožnosti. Další sběratelská výstava, která byla určena pro jablunkovskou výstavní síň, nesla název *Bez nás si ani neškrtnete* (2009, kurátor výstavy Mgr. Pavlína Badurová). Představila širokou škálu nálepek z krabiček od zápalek. Přírodovědná výstava *Velké šelmy v Beskydech* (2009, kurátor výstavy RNDr. Miroslav Skarka) seznámila návštěvníky s problematikou života našich největších šelem – vlka, medvěda a rysa. Připravilo ji Muzeum Těšínska a ZO ČSOP Radhošť z Rožnova pod Radhoštěm ve spolupráci se Správou CHKO Beskydy. Neméně poutavou byla i výstava *Starší doba železná* (2010, autor scénáře Mgr. Ondřej Tůma), která se věnovala období sklonku doby bronzové a době halštatské. Zastoupené exponáty pocházely především z unikátní lokality v Chotěbuzi-Podobore. K životnímu jubileu jablunkovského rodáka pana A. Szpyrce Muzeum Těšínska uvedlo výstavu *Jablunkov na skle malovaný – obrázky na skle – Antoni Szpyrc* (2010, autor scénáře Mgr. Ilona Pavelková). Byl prezentován výběr z autorovy tvorby obrázků

na skle za posledních deset let. Soubory obrázků doplnily tematické celky sbírkových předmětů. Fotografická výstava autora Martina Pustelníka *Ze života hmyzu* (2010, autor výstavy PhDr. Jiřina Pavlíková) uzavírá námi sledované období.⁶

Výstavy jsou hlavní náplní a prezentačním prostředkem výstavních síní muzea. Nesmíme však zapomenout, že se muzeum věnuje přípravě a realizaci doprovodných programů k jednotlivým výstavám. Jedná se o různé kvízy, soutěže, pracovní listy, přednášky ad. Cílovou skupinou je především školní mládež. Prvním doprovodným programem, který byl připraven pro stálou expozici *Z minulosti Jablunkova a okolí*, byly pracovní listy a omalovánky *Muzeum hrou* připravené v rámci projektu CBC Phare v roce 2004. Tento materiál je používán dodnes.

Za všechny doprovodné programy si dovoluji uvést velice zdařilou akci *Medvědí rekord*, která byla připravována v rámci výstavy *Medvědi* a proběhla 1. června 2007. Jejím cílem bylo soustředit na jediném místě v Městském lese v Jablunkově nejvíce plyšových medvědů. Podařilo se jich shromáždit 1 052 a tímto se Muzeum Těšínska zapsalo do České knihy rekordů.⁷ Byla rovněž uspořádána peněžní sbírka, jejíž výtěžek byl použit k adopci medvěda v ostravské ZOO.

Určitě nesmíme zapomenout na pravidelně pořádanou (od roku 2001) výtvarnou soutěž pro děti mateřských a základních škol z Jablunkova a přilehlých obcí *Jablunkovský džbánek*. Tematické náměty soutěže jsou vyhlašovány na základě obsahové náplně stálé expozice nebo proměnných výstav, které jsou instalovány ve výstavní síni. O průběh akce se pravidelně starají její pracovníci.

Výše uvedený výčet měl připomenout aktivity realizované na půdě Výstavní síně Muzea Těšínska v Jablunkově. Zastoupením všem, kteří se na nich podíleli, může být zájem ze strany návštěvníků muzea, kteří do jablunkovské výstavní síně zavítali. Svědčí o tom číselný údaj, který uvádí celkovou návštěvnost za období 2001 až 2010, a to 21 475 osob (z toho 14 353 dětí a mládeže).⁸

Závěrem nezbyvá než popřát Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově mnoho zdařilých výstav a spokojených návštěvníků a příznivců v dalších letech jejího trvání.

POZNÁMKY

- 1 Gaura, Karel: Dějiny muzejnictví na Těšínsku. [Český Těšín 1964], s. 42–45 (strojopis uložený v Muzeu Těšínska, Knihovna Silesia, inv. č. 4315); o sbírkách Sikorova muzea viz Brožek, Ludwik: O muzeum jablonkowskiem im. Adama Sikory. *Zaranie Śląskie*, 7, 1931, s. 227–228.
- 2 Gaura, K.: Dějiny muzejnictví, s. 45; Richter, Ladislav: Karol Piegza. *Těšínsko*, 43, 2000, č. 3, s. 28–30.
- 3 Pavelková, Ilona: Tradice muzejnictví na Těšínském Slezsku a historie Muzea Těšínska. *Cieszyńskie Studia Muzealne / Těšínský muzejní sborník*, 1, 2003, s. 169–180.
- 4 Návrh řešení interiéru výstavních prostor a technického zázemí provedl

- Ing. arch. Petr Kopecký. Realizací výstavního fundusu a dalšího vybavení byla pověřena firma Domov – sdružení Martina Adamíka z Vendryně.
- 5 Stálou expozici *Z minulosti Jablunkova a okolí* připravily Mgr. Wiesława Branna a Mgr. Ilona Pavelková, výtvarné řešení a realizaci provedl Pavel Žabka, Firma Grapis Karviná.
- 6 Muzeum Těšínska, Archiv událostí (interní zdroj).
- 7 Rafaj, Luboš – Marek, Miroslav – Vaněk, Josef: Česká kniha rekordů 2. Pelhřimov 2006, s. 118.
- 8 Muzeum Těšínska, Archiv událostí (interní zdroj); Statistické výkazy Muzea Těšínska za léta 2001–2010.

Oslavy 90 let chaty KČT na Prašivé

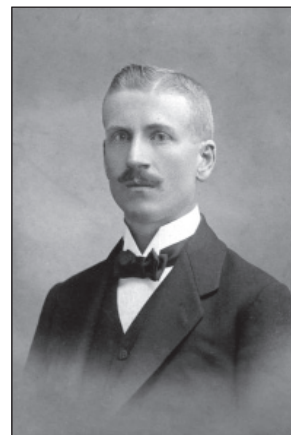
Jan Sládek

Turistická chata na Prašivé je oblíbeným výletním místem. Důvodů existuje více, ale po shrnutí najdeme jediný. Stojí 90 let v Beskydech, trochu vystrčená k severu. V kraji, kde zřetelně a nekompromisně probíhaly zápasy státní, národnostní, náboženské. Kde se prolínaly zájmy české, polské, německé i další. Zkrátka Těšínsko, část českého Slezska. Víme, že místo se stalo poutním dlouho před postavením chaty. Na lesní pastvině v masivu Prašivé (843 m n. m.) v místě zvaném Malá Prašivá (706 m n. m.) nechal postavit hrabě Jiří z Oppersdorfu, držitel frýdeckého panství, kolem roku 1640 kostel. Od roku 1673 je zasvěcen svatému Antonínu Paduánskému, slavná mše se koná 13. června a pouť o nejbližší neděli. Podobu svatého Antonína, důvěrně zvaného Antoníček, můžete spatřit u odbočky Olšákovy cesty k chatě za Vyšními Lhotami.

Koncem 19. století se klasická církevní procesí na Prašivou měnila v převážně turistické pouti, vedené turistou v kněžské sutaně Janem Evangelistou Ježíškem, farářem v nedalekých Domaslavicích. Tato všestranná osobnost se vynořuje ze zapomnění a začíná být zvána otcem české turistiky na Těšínsku. Znal se

s Petrem Bezručem, který ve stejné době pracoval na místecké poště. Putovali, poznávali, jistě znali situaci nedaleko, v radhoštské části Beskyd, kde již vznikl a neuvěřitelnou aktivitu vyvíjel vůbec první český turistický spolek Pohorská jednota Radhošť. Ale zde na Těšínsku kraloval německý Beskidenverein. Měl výhodu v podpoře rakouských úřadů a postavení svých členů. Jeho sekce se zaměřily na to, co je nejvíce vidět. Značení tras a výstavbu chat. V květnu 1895 na Javorovém, o dva měsíce později na Lysé hoře, 1904 na Čantoryji a mnoho dalších. Navíc polští turisté postavili roku 1913 svoji chatu na nedaleké Ropičce. Klub českých turistů v roce 1907 vystavěl a slavnostně otevřel první chatu KČT v Beskydech na Ondřejníku (odbor KČT Moravská Ostrava). Na Těšínsku vznikla Pobežkydská jednota slezská (dále jen PJS) se sídlem v Raškovicích. Cíl byl stanoven: postavit turistický srub na Prašivé. Válečné neštěstí 1914–1918 plány zastavilo. Muži šli do války, doma zůstala bída a starost o holé živobytí. Na cíl se ale nezapomnělo.

Do Frýdku přišel v roce 1919 z Jablunkova jako přednosta soudu Jan Valeček, rodák z Mikolajic u Opavy. V roce 1919 se stává

Jan Valeček, předseda Pobežkydské jednoty slezské a iniciátor výstavby chaty na Prašivé, kolem r. 1920, archiv Jana Sládka

Turistická chata na Prašivé, kolem r. 1925, Muzeum Těšínska

*Poutí na Prašivé,
kolem r. 1930,
Muzeum Těšínska*

předsedou PJS a její sídlo se znovu přesouvá, tentokrát do Frýdku. Spolek dostal nové síly. V průběhu roku 1920 se již připravovala stavba. Sběr kamene pro základ, dřevo, pomoc místních obyvatel. Sbírkový mezi příznivci. Je zachován dlužní úpis, zapůjčení peněz na výstavbu chaty Petrem Bezručem s poznámkou na rubu „darovat“. Z podporovatelů byl jen tím nejznámějším. Od začátku stavby v dubnu 1921 stačilo šest měsíců a 2. října 1921 byla chata na Prašivé slavnostně otevřena. Prakticky v původní podobě stojí dodnes. Ale co vše zažila!

Vybudování cesty z Vyšních Lhot, do jejíhož katastru patří (tzv. Olšáková cesta). V roce 1938 se chata i kostel sv. Antonína Paduánského ocitly v polském záboru. Zkrátka delimitační komise hranici posunula do svahu mezi hřebenem a řekou Morávkou. Vážně se uvažovalo o přenesení kostela níže, do Vyšních Lhot na území tzv. druhé republiky. Za pět měsíců bylo vše jinak. Frýdek byl v protektorátu. Prašivá v Německé říši, která posunula své hranice až sem. Celý kraj a zejména hřeben od Prašivé k Ropičce a Slavíči se stal místem přechodu politiků, vojáků a Židů, kteří prchali před fašismem. Okolí bylo do roku 1945 partyzánskou oblastí.

Svému původnímu účelu sloužila chata v letech poválečných. Ale chátrala. Po roce 1989 byla navracena Klubu českých turistů Frýdek, který je nástupcem původní Pobeskydské jednoty

slezské. Radost za hodně starostí – vybudování čistírny odpadních vod je hotovo, oprava historické jídelny a další práce jsou v plánu. Nikdy nebude konec, je to proces. Věřme, že proces, který vždy upevní kolektiv obětavých turistů a příznivců.

Pobeskydská jednota slezská se rozhodla přihlásit 23. dubna 1922 do KČST jako její odbor. Je zaznamenán jeho první název: KČST – Pobeskydská jednota slezská ve Frýdku, stručněji užívaný Frýdecká jednota. Jan Valeček byl jejím prvním předsedou, a tak oprašme i zapomenutý název stylové jídelny na chatě Prašivá jako „Valečkův sál“. Po jeho odchodu do Ostravy a Brna (senátní prezident nejvyššího soudu) byl druhým předsedou notář František Olšák. Pamětníci připomínají název přístupové cesty vybudované za jeho předsednictví – „Olšáková cesta“.

Při otevření chaty i při oslavě 10. výročí se podával „baraní guláš“. Letos ho zkusíme uvařit o státním svátku 28. září 2011, kdy oslavíme 90 let chaty na Prašivé. Vystoupat se dá pohodlně ze všech stran – Vyšních Lhot, Pražma, Morávky, Komorní Lhotky, Dobratic. Srdečně zveme k vycházce a oslavě uvedení Jana Valečka do Síně slávy české turistiky. Akci společně připravují Klub českých turistů – oblast Moravskoslezská, Muzeum Těšínska, obec Vyšní Lhoty, frýdecké odbory KČT, majitelé i nájemce chaty.

*Historický znak Klubu
českých turistů*

Koncem loňského roku zasáhla nejenom Muzeum Těšínska zpráva o skonu Česlava Valoška. Tento významný rodák z Albrechtic u Českého Těšína se narodil 29. dubna 1925. Po ukončení obecné školy v Albrechticích roku 1936 pokračoval ve studiu na českotěšínském gymnáziu nejprve s českým vyučovacím jazykem, od roku 1938 pak s polským. Počátkem druhé světové války byl přidělen jako dělník do Larischova zahradnictví v Karvině-Solci. V této době musela jeho rodina přijmout tzv. volkslistu, v důsledku čehož byl Česlav Valošek v srpnu 1943 povolán do německé armády, s níž prodělal ve francouzském Verdunu dělostřelecký výcvik. Jednotka, do níž byl zařazen, byla tvořena především vojáky z Těšínska a Horního Slezska a byla ve Francii využívána zvláště pro budování palebných postavení a okopů pro děla. Spolu s dalšími dvěma rodáky z Albrechtic se mu podařilo za dramatických okolností utéci a dostat se do Anglie. Zde byli po vystrojení a vykonání vojenské přísahy zařazeni do československé samostatné obrněné brigády. Celá jednotka pak byla v listopadu 1944 přesunuta do severní Francie a účastnila se bojových akcí v oblasti Dunkerque až do konce války. Po přesunu do Plzně a Klatov se Česlav Valošek účastnil bojů proti Němcům, kteří se pohybovali a v noci rabovali ve vesnicích na Klatovsku a v šumavských lesích.

Po odchodu do zálohy se zapsal v Ostravě do jednoletého kurzu přípravy k maturitě a v roce 1946 úspěšně maturoval. Následně se přihlásil ke studiu přírodopisu a zeměpisu na přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně, které v roce 1950 s úspěchem absolvoval.

Po studiu vyučoval Česlav Valošek jeden rok na základní škole v Horním Těrlicku, v roce 1952 nastoupil do Školy důstojnického dorostu v Českém Těšíně. Po roce mu však bylo působení na této škole, pro jeho účast v západních armádách, znemožněno. Přijali ho na základní školu v Českém Těšíně, kde byl do roku 1953. V letech 1953–1957 působil na gymnáziu tamtéž, odkud však musel opět z politických důvodů odejít.

Nové zaměstnání našel v dole Československé armády v Karvině, kde získal vrtačský kurz. Po roce přešel na Důl 9. květen v Horní Suché. Zde pracoval jako vrtač v geologickém průzkumu do roku 1965. V tomto období se věnoval sbírání pozoruhodných nerostů, minerálů a zkamenělin v uhelných slojích i jinde a velkou část svých sbírek věnoval tehdejšímu Vlastivědnému ústavu okresu Karviná v Českém Těšíně (dnešnímu

Muzeu Těšínska), čímž byl položen základ geologické sbírky této instituce. Také v dalším zaměstnání, v Krajském středisku památkové péče a ochrany přírody, kde působil v letech 1966–1968, pokračoval ve sběrech a zúročil své životní znalosti a zkušenosti. V roce 1968 se vrátil zpět do školství a začal učit na základní škole v Karvině. Zde setrval až do svého odchodu do důchodu v roce 1985.

Česlav Valošek vždy miloval přírodu a rodný kraj. To se odráželo nejen v jeho zájmech, jakým bylo například včelaření, ale také ve výrazném vlivu na své okolí, zvláště na několik generací jeho žáků, kteří se spolu s ním, v rámci vlastivědného kroužku při Okresním vlastivědném ústavu v Českém Těšíně, kde pracoval již od roku 1951, podíleli na objevování přírodních i kulturních pokladů.

Na jeho největší zálibu, a to mineralogii a geologii, vzpomíná učitel obchodní akademie Pavel Rusek: „Seznámili jsme se ve Vlastivědném kroužku při Okresním Muzeu, kde jsme společně organizovali výzkumný a sběratelský program pro celé území Těšínska. Jeho cílem bylo získat a dokumentovat mineralogický, geologický a jiný přírodní materiál pro Těšínské muzeum, které bylo za druhé světové války zničeno a jehož obnova a rekonstrukce vyžadovala řadu odborných spolupracovníků. Společně i jednotlivě jsme prozkoumávali a sbírali nerosty a horniny na Těšínsku. Materiál se shromažďoval a jako dokumentační podklad byl vytvářen podrobný zápis s mapovou orientací, který byl téměř 15 let publikován ve Zprávách Těšínského muzea. Významným přínosem pro vědu pak byl objev nerostů stroncianitu a celestinu ve spodnokřídových vápencích v Dolním Těrlicku, Českém Těšíně, Neborách, Třinci, Ropici, Vendryni, Chotěbuzi, Albrechticích a Horních Tošanovicích. Tato naleziště, včetně jmen nálezců, byla souborně pojata v díle Tomáše Krutí „Slezské nerosty a jejich literatura“, kterou vydalo Moravské muzeum Brno roku 1973. Velmi podrobně byl také sledován výskyt typických hornin pro Těšínsko, pikritu a těšinitu a jejich doprovodných minerálů. Česlav Valošek nezištně předával část ze svých sběrů Moravskému muzeu v Brně, Slezskému muzeu v Opavě, Českému Těšínu, Frýdku-Místku, Olomouci a dalším.“

Kromě geologie se Česlav Valošek nesmazatelně zapsal i do dalších oborů, z nichž lze zmínit především archeologii. V tomto oboru přispěl i k dějinám své rodné obce, neboť se podílel na sběrech a později i archeologických

Vojín Česlav Valošek, r. 1944, archiv rodiny

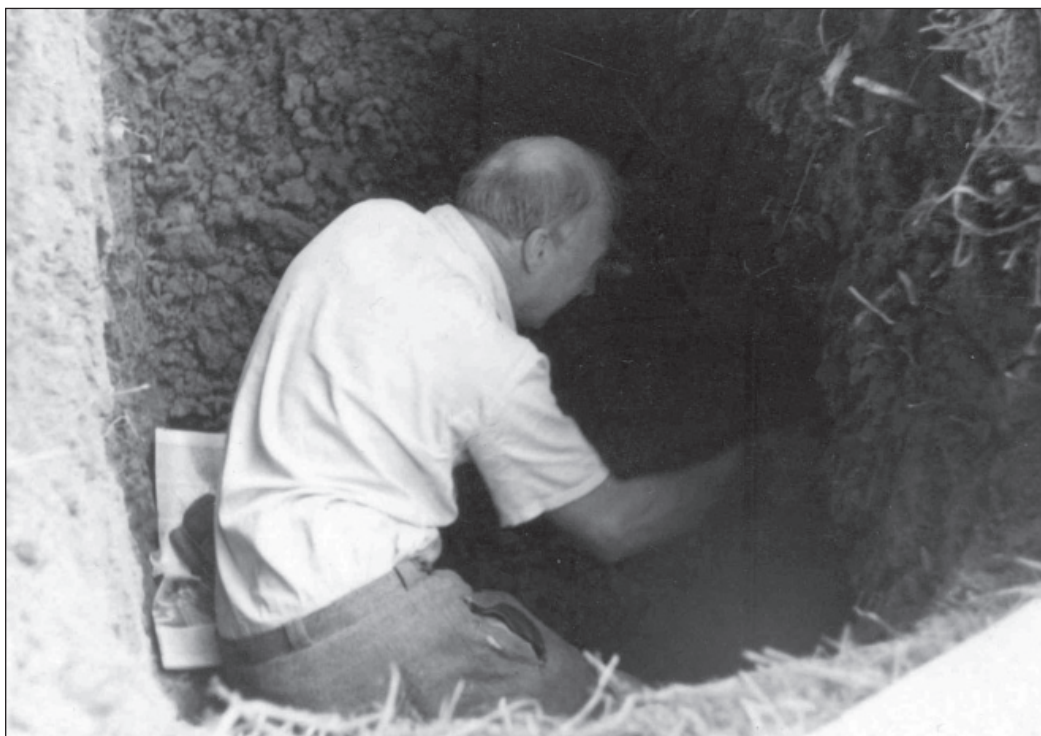
*Keramický koníček
ze 13. století nalezený
v katastru Stonavy v r. 1975,
Muzeum Těšínska*

výzkumech prováděných společně s PhDr. Jiřím Pavelčíkem z expozitury Archeologického ústavu ČSAV v Opavě. Zjistil tak nejen rozsáhlé informace o osídlení trvajícím již od 13. století, ale nalezl i doklady pravěkých kultur z pozdní doby kamenné. Kromě Albrechtic doložil vrcholně středověké osídlení z Těrlicka a Stonavy, kde se mu podařilo nalézt unikátní sošku koníčka.

Jako správný badatel a vědec publikoval své nálezy a zjištění především na stránkách časopisu Těšínsko. Jeho články jsou dodnes neocenitelným zdrojem informací k lokalitám jím objeveným. K dějinám Albrechtic přispěl nejen svou archeologickou aktivitou, ale od roku 1969 do roku 2009 také jako kronikář. I přes svůj vysoký věk měl stále obrovský zájem o historii obce. V červnu 2008 navštívil drobný archeologický výzkum v dřevěném kostele sv. Petra a Pavla. I při této příležitosti vypomohl cennými informacemi. Část svých nálezů věnoval albrechtické základní škole a umožnil tak vznik drobné archeologické výstavy určené především nejmladší generaci.

*Česlav Valošek při práci
v terénu, 70. léta 20. století,
Muzeum Těšínska*

Spojení jeho badatelské a pedagogické činnosti lze dokumentovat příhodou, kterou sám popsal takto: „Vzpomínám si, jak jsem se jednou vracel se žáky z preventivní prohlídky v dětském zubním středisku, které se nacházelo na Fryštátské ulici poblíž okresního soudu. Cestou ze školy jsme měli staveniště dnešní budovy Komerční banky. Bagry zde prováděly výkopové práce a již zdaleka bylo zřetelně vidět, že lžíce bagru nabírá kulturní vrstvy zeminy. Takto se odborně říká vrstvám s archeologickými nálezy, v terénu se vyznačují tmavším zabarvením. Zastavil jsem děti a vysvětlil jim, jak se tady zachází s věcmi historické ceny. Auta odvážela zeminu do Louk na odval, což jsem později zjistil. Šel jsem za stavbyvedoucím, který se tvářil velmi udiveně, že si ničeho nevšiml. Měl však pochopení a dovolil odpoledne po pracovní době vstup na staveniště. Jelikož jsem již v té době pracoval externě pro Těšínské muzeum, vypravil jsem se sem několikrát s vybranými žáky s vozíkem a s lopatkami. Žáci ochotně na staveništi zachraňovali keramické střepy, zapisovali je a zakreslovali do situace. Takto vznikl na škole archeologický kroužek.

To bylo pro žáky velké dobrodružství, přímo v praxi se seznamovali na konkrétním případě s archeologickým průzkumem. Nálezy balili do bedýnek, na dvoukolovém vozíku odváželi do školy, keramické střepy myli, třídili dle vzhledu a kusy patřící k sobě lepili. Podařilo se slepit dokonce několik celých džbánek. Žáci pracovali spontánně, byli si vědomi významu toho, že odhalovali minulost v centru Karviné, a v neposlední řadě se stali svědky lidské lhostejnosti při setkání se s relikty minulosti.

Tímto záchranným průzkumem se podařilo zajistit zbytky keramické pece, kamenné základy staveb, obsah odpadových jam a studny, celkem 18 objektů. Dle struktury keramických střepů a kostí domácích zvířat bylo potvrzeno, že pochází ze 13. století. Byla zjištěna i vrstva svědčící o požáru města. Našly se rovněž mladší pozůstatky svědčící o nepřetržitým osídlení. Materiál z tohoto průzkumu byl uložen v nově vzniklém pracovišti Těšínského muzea v Karviné-Fryštátě.“

Česlav Valošek byl ženatý a s manželkou Annou, po jejímž boku strávil úctyhodných 60 let, měl pět dětí. I přes možnost perzekuce, nejen jeho, ale i jeho rodiny, se nikdy nevzdal víry v Boha, která mu také pomáhala překonat těžké chvíle v životě. Jeho zájem a pracovní nasazení i při běžném povolání pedagoga a péči o velkou rodinu bylo naprosto mimořádné a za jeho nesmazatelný přínos vědě a společnosti mu patří hluboká úcta a poděkování.¹

BIBLIOGRAFIE PUBLIKACÍ ČESLAVA VALOŠKA VYDANÝCH V ČASOPISE TĚŠÍNSKO

- O zalednění a bludných balvanech na Těšínsku. 1, 1958, č. 2, s. 1–3.
- Těšínsko. 2, 1959, č. 8, s. 2–4.
- Vzácný pleistocenní paleontologický nález zničen. 3, 1960, č. 12–13, s. 32–33.
- Archeologický zajímavý nález lidské kosti. 4, 1961, č. 16–17, s. 39.
- Výskyt krápníkovitého Halitu v dolech OKR. 4, 1961, č. 16–17, s. 39–40.
- Výskyt vzácné šelmy. 4, 1961, č. 16–17, s. 40.
- Státem chráněná území v okresech Frýdek Místek a Karviná. 9, 1966, č. 3, s. 38–40.
- Přemístění památek severského zalednění. 15, 1972, č. 3, s. 17.
- Nálezy zkamenělin na Těšínsku. 16, 1973, č. 2, s. 15.
- Oslny 650 let obce Albrechtice (okres Karviná). 17, 1974, č. 4, s. 28.
- 30 let budování socialismu (1945–1975). Z kronikářské soutěže. Výstavba v obci Albrechtice (okr. Karviná) v letech 1945–1975 v chronologickém přehledu. 18, 1975, č. 2, s. 26.
- První revoluční ruch v Albrechticích. 18, 1975, č. 3, s. 36.
- Výskyt vstavačovitých rostlin v lese Lomy na katastru obce Albrechtice. 18, 1975, č. 4, s. 36.
- Vodník hlídačem. 18, 1975, č. 4, s. 40.
- Dvě vypravěnky z Albrechtic. Jak Silvester Mikula vidíol šmíerć. Jak Buřava vyrychtoval gojnego Szelonga. 19, 1976, č. 1, s. 16–17 sl.
- O čem svědčí nálezy z Albrechtic a Stonavy. 19, 1976, č. 3, s. 18–20.
- Sedm let SVITU n. p. v Albrechticích. 19, 1976, č. 2, s. 28 sl.
- Příspěvek k výskytu brouků v okolí Českého Těšína. 21, 1978, č. 2, s. 12–14.
- Geologická situace na archeologické lokalitě Bohumín-Záblatí. 23, 1980, č. 2, s. 11–12.
- Zpráva o výsledku archeologického průzkumu v Albrechticích v roce 1979. 24, 1981, č. 2, s. 30–32.
- Výsledky záchranného archeologického průzkumu na katastru obce Albrechtice u Českého Těšína a jejího nejbližšího okolí v letech 1973–1980. 26, 1983, č. 1, s. 30–31.
- Výsledky záchranného archeologického průzkumu na katastru obce Albrechtice u Českého Těšína a jejího nejbližšího okolí (Pokračování). 26, 1983, č. 3, s. 26–27.
- Výsledky záchranného archeologického průzkumu na katastru obce Albrechtice u Českého Těšína, a jeho nejbližšího okolí v letech 1973–1980. 3. část. 26, 1983, č. 4, s. 20–21.
- Z kronikářských záznamů o vývoji obce Albrechtic u Č. Těšína po roce 1945. 29, 1986, č. 4, s. 9–12.
- Archeologické zjištění v prostoru nové základní školy v Albrechticích. 30, 1987, č. 1, s. 4–6.
- Zpráva o některých novějších výsledcích mineralogicko-geologického průzkumu v Albrechticích a Těrlicku. 32, 1989, č. 1, s. 25–27.
- Mé postřehy k publikaci Příroda okresu Karviná. 42, 1999, č. 3, s. 33.

POZNÁMKY

- 1 Za poskytnuté materiály autor děkuje RNDr. Česlavu Valoškovu mladšímu. Použité zdroje: [WWW dokument] <http://www.solokapr.cz/zivot-v-kraji/> [clanek/lide-v-kraji-nadporucik-ve-vysluzbe-ceslav-valosek.html](http://www.solokapr.cz/clanek/lide-v-kraji-nadporucik-ve-vysluzbe-ceslav-valosek.html) (stav k 1. 2. 2011).

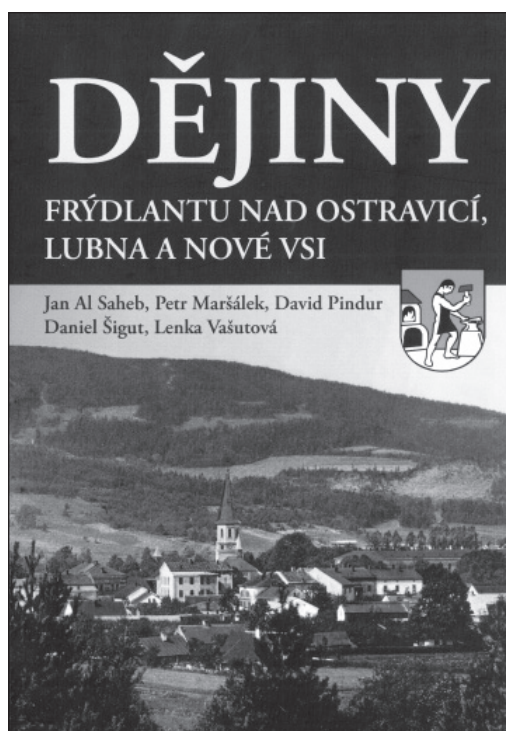
Publikace „Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi“

Radek Lipovski

V roce 2009 vydalo nakladatelství Montanex rozsáhlou monografii podbeskydského města Frýdlantu nad Ostravicí. Na této publikaci se podílelo pět autorů: Jan Al Saheb, Petr Maršálek, David Pindur, Daniel Šigut a Lenka Vašutová, kterým vypomohla pramennou excerpcí, získáváním a poskytováním informací řada spolupracovníků. Z nich je potřeba zmínit alespoň Daniela Šrubáře, který byl podepsán pod jednou z podkapitol. Množství autorů je symbolické, protože tak náročný úkol se dnes již málokdo odváží provést sám, pokud má zájem o skutečně odborné kvalitní dílo. V minulosti vznikla řada velmi pěkných

monografií obcí z pera jednoho autora, ale také velké množství takových pokusů zůstalo nedokončených a v rukopisech. Ani Frýdlant nezůstal stranou. Rudolf Hurt v roce 1952 dopsal rozsáhlé *Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí*. Tato práce zůstala v rukopise, a tak si Frýdlant musel počkat na svou tištěnou syntézu dějin do předloňského roku.

Autoři se měli o co opřít, ale už v úvodu upozornili, že jejich publikace nechce být v žádném ohledu pouhou kompilací Hurtova díla. Prošli velké množství původních pramenů včetně fotografického materiálu. Rozhodli se popsat dějiny Frýdlantu chronologicky, ale v rámci jednotlivých

období věnovali formou exkurzů pozornost některým důležitým tématům. Chronologické členění tak trochu vzbuzuje obavu, že by mohlo jít o jakýsi výčet událostí v čase, ale tato práce taková rozhodně není. Autoři se na každém kroku snaží zasadit události v existenci města do všeobecného historického vývoje. Zejména nejstarší dějiny do roku 1848 byly Janem Al Sahebem popsány ve velmi širokých souvislostech, které jsou přitom podstatné pro pochopení vzniku a rozvoje města. Jak autor napsal, „*pro starší období dějin existuje zpravidla jen velmi omezené množství písemných pramenů*“, ale dá se opřít o řadu pomocných disciplín a výzkumů. Středověké dějiny jsou tedy do jisté míry dějinami osídlení, v nichž autor uvádí lenní vztahy, topografické informace, sídlištní půdorys města, tržní předpoklady, proměnu městečka Frýdlantu ve vesnici apod. V dalším pojednání se Jan Al Saheb zabýval změnami vrchnostenské državy nad Frýdlantem, vztahy mezi vrchností a poddanými, poddanskými povinnostmi a jejich navyšováním po třicetileté válce, tureckým válečným ohrožením, kterému se Frýdlant jako hraniční lokalita s Uhrami nemohl vyhnout, a samozřejmě také událostem třicetileté války. Poslední podkapitolu začal autor rokem 1775, protože od tohoto roku se počítaly nové dějiny Frýdlantu opět jako městečka. Podstatou období do roku 1848 byly převratné celospolečenské změny související s hospodářským rozmachem. Období největšího rozkvětu zažily frýdlantské železářny. Začalo se bojovat s různými nešvary nízkých společenských vrstev, např. chudobou, žebrotou a ve větší míře s alkoholismem. Ve Frýdlantu dokonce

pomocný kněz Jan Sklenovský přiměl většinu farníků složit slib, že se zříkají „*ožralství*“. Tyto informace nejsou od věci, protože obyvatelé Pobeskydí měli v 18. a 19. století velké problémy s alkoholismem.

Další dvě období let 1848–1918 a 1918–1948 popsali Lenka Vašutová a Petr Maršálek. Na ně pak navázal obdobím komunistické vlády až do současnosti Daniel Šigut. Lenka Vašutová se zabývala občanskou společností ve Frýdlantu, tzn. změnami za revoluce 1848, po nichž si např. občané poprvé v roce 1850 volili své obecní zastupitele. Boje o pozice v obecním zastupitelstvu byly jedním z projevů nové společnosti a nevyhnuly se ani Frýdlantu, přičemž zde sehrálo poměrně velkou roli vedení místních železáren. Za revoluce bylo zrušeno poddanství a následná léta se nesla ve znamení výkupů z poddanství, což se opět úzce dotýkalo poddanského městečka Frýdlantu a jeho obyvatel. Politický a společenský vývoj byl doplněn o modernizační změny včetně otázky zdravotnictví a hygieny. Pro dokreslení každodenního života mohla autorka využít, a také pěkně využila, pramen z nejideálnějších – kroniku faráře Františka Halfara. Je to ojedinělý, krásný pramen, v němž se farář rozčiluje nad alkoholismem a neúměrným životem svých oveček. V podkapitolách (exkurzech) se Petr Maršálek a Daniel Šrubař podrobněji věnovali spolkovému životu ve městě, fenoménu vystěhovalectví do Severní Ameriky a klášternímu komplexu „Bedřichův ústav“, v němž řádové sestry boromejky založily vzdělávací instituci pro dívky.

Petr Maršálek navázal v kapitole o meziválečných dějinách a druhé světové válce na Lenku Vašutovou, neboť ústavní vývoj narušený první světovou válkou našel své pokračování v rámci Československé republiky. Občanský život se rozhořel opět v podobě značné účasti obyvatel na veřejných akcích, např. volbách, spolkovém životě nebo třeba stavbě pomníků. Významnými událostmi v dějinách obcí v tomto období bývaly průjezdy či dokonce zastávky oblíbeného prezidenta tatíčka Masaryka. Když v roce 1924 projížděl Frýdlantem na Valašsko, sešlo se hojně lidu, pěkně vyzdobili nádraží, členové Sokola se oblékli do krojů, hudba hrála hymny a vítání bylo upřímné a srdečné, „[...] škoda jen, že nebylo ani chvilkové zastávky.“ Autor připojil také zajímavý exkurz k vystěhovalectví, ale tentokrát do Jižní Ameriky, především do Argentiny. Kapitolu o druhé světové válce a cestě k tzv. „Vítěznému únoru“ popsala opět Lenka Vašutová. Věnovala se německé správě, válečné výrobě v místních železárnách, osvobození apod. Nadšení po válce bylo tak velké, že se členové místního národního výboru chopili v roce 1946 sami krumpáčů a ujali se práce na výstavbě obecních staveb. Šlo jim to prý od ruky, čímž

přenesli své nadšení i na několik dalších ochotných občanů. A zase přijely významné osobnosti. V roce 1946 navštívil Frýdlant prezident Edvard Beneš a o rok později odhalil ve městě pomník T. G. Masaryka jeho syn a tehdejší ministr zahraničí Jan Masaryk. Daniel Šigut navázal popisem poúnorového vývoje kapitolou o budování socialismu ve Frýdlantě, obdobím normalizace a lety po sametové revoluci. Sice třeba období normalizace je označováno za dobu, v níž se mnoho „nedělo“, ale Frýdlant a jeho okolí právě v těchto letech postihly nepříjemné události, ba přímo tragédie, spjaté s ohněm. Při jednom požáru uhořeli dokonce čtyři školáci, dvě mladé turistky z NDR a další dvě osoby. Na místní úrovni nebyly většinou žádné dějiny „bezdějinné“.

Autoři nezapomněli začlenit do knihy i obce, které byly k Frýdlantu připojeny v průběhu let – Lubno a Novou Ves. Dějiny obou obcí od počátku jejich vývoje až do současnosti sepsal David Pindur. Samostatnou kapitolu věnoval náboženským poměrům. Obec Lubno vznikla již někdy v období velké středověké kolonizace, protože první písemný pramen ji zmiňuje v roce 1281. Také Nová Ves mohla mít určitý předstupeň své existence, ale počátky jejího osídlení spadají do dalšího sídelního rozvoje ve druhé polovině 16. století. Obě obce patřily k sociálně neklidným lokalitám v období zhoršujícího se poddanského postavení, což souviselo s velmi obtížnými podmínkami pro zemědělství v podhorském území. Lubenský fojt Roman napsal ve druhé polovině 17. století, že chudobnějšího fojstství a horší živnosti není. Blízkost městečka Frýdlantu mohla přinášet určité výhody i nevýhody. Moderní vymoženosti se sem dostávaly později a malé obce měly nedostatek financí na společenský rozvoj. Například v Nové Vsi si ještě v roce 1903 nový

řídící zdejší školy František Satek stěžoval na její žalostný stav. Zcela scházely učební pomůcky a tabule byla bílá jako křída. Jako samostatné obce měly sice určité problémy, ale jejich obyvatelé nepřijali s povděkem sloučení s Frýdlantem v roce 1975, resp. 1980. Přesto po sametové revoluci v roce 1989 se obce od Frýdlantu neoddělily.

Čtenáře budou nepochybně zajímat také poslední dvě kapitoly o živelních pohromách a významných rodácích a osobnostech města. Celé dílo je korunováno rozsáhlou kapitolou příloh, v nichž lze nalézt přehledy a seznamy čelních představitelů obce, čestných občanů, obětí první a druhé světové války, československých legionářů, účastníků domácího i zahraničního odboje za druhé světové války, farářů, nemovitých kulturních památek apod. Publikace obsahuje velké množství citací z původních pramenů a doprovodného ikonografického materiálu, tzn. fotografií a fotokopíí. Na závěr se čtenář dozví něco i o mladých autorech tohoto pozoruhodného svazku.

Knihu finančně zaštitilo město Frýdlant nad Ostravicí a nese tedy významný podíl na vzniku skutečně bohatě zpracovaných dějin. Jedná se o publikaci velmi kvalitně provedenou z odborného hlediska, což rozhodně není obvyklá situace v dnešní knižní produkci. Zároveň se velmi příjemně čte díky zasazení událostí do celkového dějinného vývoje, což opět není typické pro odborná díla. Autoři ukázali určitou cestu, kterou by se mohly ubírat nové monografie obcí.

Al Saheb, Jan – Maršálek, Petr – Pindur, David – Šigut, Daniel – Vašutová, Lenka: Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi. MONTANEX, a. s., Ostrava 2009, 750 s., ISBN 978-80-7225-300-5

Obchod Josefa Kubaly s hostincem v pozadí v Nové Vsi, r. 1934, archiv Petra Maršálka

Z nové literatury (nejen) o Těšínsku

Gabriela Chromcová – David Pindur

Al Saheb, Jan – Jež, Radim – Kristian, Jiří – Pindur, David: Třanovice v proměnách staletí. Třanovice 2010, 420 s., ISBN 978-80-254-8364-0 [Tíž: Trzanowice na przestrzeni wieków. Trzanowice 2010, 420 s., ISBN 978-80-254-8610-8]

Historicky první monografie obce Třanovice připravená odbornými pracovníky Muzea Těšínska a vydaná místním obecním úřadem ve dvojí jazykové mutaci seznamuje čtenáře s přírodními poměry a životním prostředím v Třanovicích a okolí, zeměpisnými jmény na území

obce a historií od prvních středověkých zmínek až do poloviny roku 2010. Vedle bohatého textového a obrazového materiálu nechybí ani rozsáhlý poznámkový aparát, jmenný a místní rejstřík či resumé v anglickém a německém jazyce.

Vojkovský, Rostislav: U nás v Dobré. Lidé, domy, události. Dobrá 2010, 274 s., ISBN neuvedeno

Monografii obce Dobrá, která v minulosti náležela k nejvýznamnějším sídlům někdejšího frýdeckého panství a pozdějšího soudního okresu,

připravil dlouholetý doberský kronikář. O přírodních poměrech a zajímavostech v katastru Dobré pojednal Miroslav Skarka, přírodovědec Muzea Těšínska. Kniha, která obsahuje množství unikátních obrazových příloh, představuje významnou kroniku obce především pro dějiny 20. století.

Stenclá, Kateřina: Strípky z dějin Karviné. Průvodce expozicí. Český Těšín 2010, 30 s., ISBN 978-80-86696-10-2

V závěru roku 2009 otevřelo Muzeum Těšínska ve své Výstavní síni v Karviné-Fryštátě novou stálou expozici připomínající minulost všech původně samostatných měst a obcí tvořících dnešní statutární město Karviná – tedy Fryštátu, Karviné, Dárkova, Ráje, Starého Města a Louk. Podle jednotlivých částí stálé expozice je koncipován i tento

stručný průvodce, jenž prezentuje vystavené předměty z muzejních, archivních i soukromých sbírek.

Hollender, Henryk: Miasto książek. Popularny przewodnik po cieszyńskich zbiorach bibliotecznych i archiwalnych. Cieszyn 2010, 120 s., ISBN 978-83-927052-1-5

Průvodce vydaný Těšínskou knihovnou (*Książnica Cieszyńska*) v rámci projektu *Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego* přináší základní přehled o vývoji knižní kultury na Těšínsku a dějinách i sbírkách nejvýznamnějších

knihoven dnešního polského Těšína. Jsou zde představeny Těšínská knihovna (včetně Šeršníkovy bibliotéky), evangelická Tschammerova knihovna a archiv, archiv a knihovna konventu řádu Milosrdných bratří v Těšíně, Muzeum Těšínského Slezska a těšínská pobočka katovického Státního archivu.

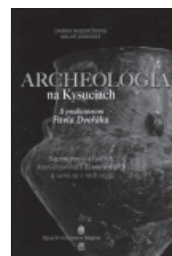
Urbanec, Jiří: Literární Slezsko a český stát do nástupu baroka. Opava 2009, 49 s., ISBN 978-80-7248-514-7

Studie z pera literárního historika přináší základní přehled o nejstarších literárních památkách Slezska od středověku do závěru doby předbělohorské, kdy v této vedlejší zemi Koruny české dominoval pozdní humanismus a reformace.

Zatímco nejprve šlo o texty psané v latině, postupně se ve slezském prostoru hlásila o slovo vedle němčiny rovněž čeština a polština. Autor si všímá rovněž orientace tehdejších slezských autorů na Prahu jako centrum českého státu.

Majerčíková, Danka – Jesenský, Miloš: Archeológia na Kysuciach. Rozprávania o ľuďoch, ktorí objavovali dávne príbehy a sami sa v nich ocitli. Čadca 2010, 219 s., ISBN 978-80-969445-7-6

Osobitě pojatá publikace vydaná Kysuckým muzeem a agenturou Magma v Čadci je pokusem o souhrnné postžení archeologických lokalit a nálezů na Kysucích, avšak i o představení jejich objevitelů na základě dosavadního stavu

poznání. Mezi nejvýznamnější a nejlépe prozkoumané lokality patří Koscelisko v Radoli osídlené již v eneolitu. Čtenáře z Těšínska jistě zaujme kapitola věnovaná Jablunkovským šancím.

Města a obce Těšínska se představují

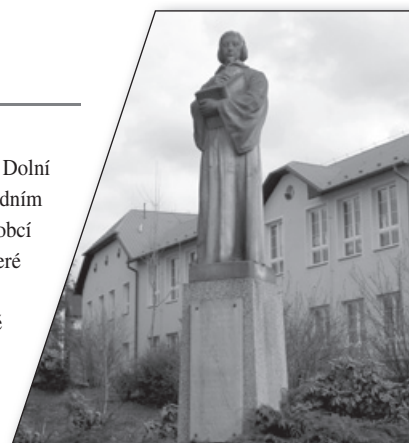
Třanovice

Třanovice se rozkládají na březích řeky Stonávky ve zvlněné krajině Těšínské pahorkatiny. Sousedí s obcemi Dolní Domaslavice, Horní Tošanovice, Těrlicko, Vělopolí, Hnojník a s městem Český Těšín. V nejzazším severovýchodním cípu obce se nachází místo nazývané Čtyřmezí. Sbíhají se zde katastrální hranice čtyř původně samostatných obcí Třanovice, Hradiště (místní část Těrlicka), Koňakov a Horní Žukov (místní části Českého Těšína). Toto místo, které bylo již v roce 1938 označeno kamenným pomníkem, poskytuje malebný výhled na Moravskoslezské Beskydy. První zmínka, jež prokazatelně poukazuje na existenci Třanovic, pochází až z 10. srpna 1431. Tehdy na hradě v Těšíně nechal těšínský kníže Vladislav se svým bratrem Přemyslem II. sepsat listinu. Jako svědek se za toto právní pořízení zaručil jistý Mikuláš z Třenkovic. Jeho predikát jasně poukazuje na to, že byl držitelem vsi Třanovice. Od roku 1533 byly dějiny Třanovic na více než dvě staletí úzce svázány s rodem Tluků z Tošanovic. Od první poloviny 17. až do poloviny 19. století se v držbě statku Dolní Třanovice vystřídali příslušníci Tluků z Tošanovic (do roku 1745), Bessů z Chrostiny, Posadovských z Posadova, Ruseckých z Ejvaně a Galgonů. Statek Horní Třanovice, který byl v uvedeném období rozdělen na minimálně dvě části, drželi Šebišovští z Šebišovic, Tlukové z Tošanovic, Karvinští z Karviné, Stolcové ze Slance, Golkovští z Golkovic, Lhotští ze Lhoty a Bessové z Chrostiny. V polovině 19. století byly dva samostatné feudální statky Dolní a Horní Třanovice sloučeny v jedinou obec. Ta náležela ze správního hlediska k okresu Těšín, později Český Těšín, a od roku 1960 k okresu Frýdek-Místek. V letech 1972–1980 měly Třanovice jednotný místní národní výbor s Horními Tošanovicemi, od roku 1980 byly součástí obce Hnojník. Již v roce 1990 se Třanovice opět osamostatnily jako obec.

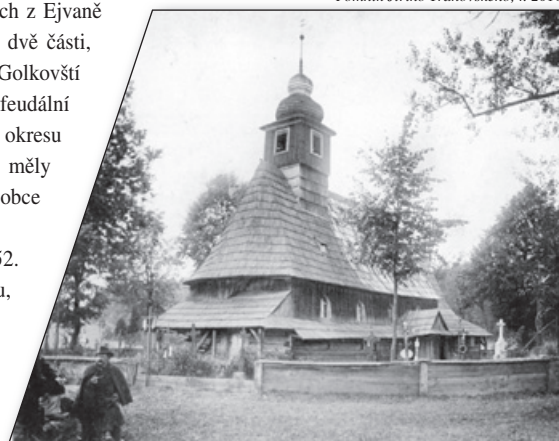
Dřevěný kostel sv. Bartoloměje v Dolních Třanovicích je poprvé písemně doložen k roku 1652. V letech 1902–1904 jej nahradil současný filiální kostel sv. Bartoloměje v novogotickém slohu, který náleží do správy farnosti Hnojník. Místním evangelikům se v letech 1929–1931 podařilo v Třanovicích vystavět důstojný bohoslužebný stánek v duchu puristické moderny. V roce 1950 vznikl samostatný sbor Slezské církve evangelické augsburského vyznání. V jeho čele stál pastor Vladislav Santarius (1915–1989), jedna z nejvýznamnějších osobností protestantismu v Československu ve druhé polovině 20. století. Významnou akcí přesahující rámec obce i regionu se stalo odhalení pomníku luterského kněze, spisovatele a básníka Jiřího Třanovského (1592–1637) před evangelickým kostelem 30. září 1956. Třanovského tvorba výrazně obohatila liturgii evangelických bohoslužeb na Těšínsku i na Slovensku na několik staletí. Ačkoliv se Jiří Třanovský narodil v Těšíně, jeho dědeček Adam byl kolem poloviny 16. století sedlákem a fojtem v Třanovicích. K historickým budovám v obci bychom mohli připočítat ještě budovu základní školy z roku 1905 či areál tzv. Kapplova dvora. Četné modernizační úpravy a adaptace však změnilly jejich původní vzhled.

Dříve přes Třanovice procházela císařská silnice z Frýdku do Těšína. Tato pozdější silnice I/48 (dnes je komunikace zařazena mezi silnice třetí třídy a má číslo 648) přinesla obci především v závěru 20. století nemalou ekologickou zátěž. Na konci roku 2007 byla proto zprovozněna rychlostní komunikace R48, která je na katastru Třanovic vedena z valné zčásti po velkolepé estakádě přes údolí Stonávky.

V uplynulém dvacetiletí lze pozorovat poměrně intenzivní přerod Třanovic v plně funkční a moderní sídlo 21. století zastihující v mnoha ohledech okolní obce. Připomeňme např. přítomnost Venkovské průmyslové zóny Třanovice v prostoru bývalého Kapplova dvora v Dolních Třanovicích, která dnes poskytuje na 450 pracovních míst i prostorové možnosti pro společenské vyžití obyvatel. Od roku 2004 je možné využít lyžařský SnowPark. V životě Třanovic mají i dnes, stejně jako v minulosti, své nezastupitelné místo společenské organizace, k neaktivnějším náleží místní odbor Matice Slezské, PZKO, Sbor dobrovolných hasičů, Myslivecké sdružení Remízka, sdružení Slunce, Klub seniorů a v neposlední řadě rovněž katolická a evangelická společenství zahrnující všechny věkové skupiny občanů. Třanovice se mohou dnešnímu návštěvníkovi jevit jako perspektivní, solidně vybavená lokalita se společensky aktivním obyvatelstvem.

Pomník Jiřího Třanovského, r. 2010

Zaniklý dřevěný kostel sv. Bartoloměje, okolo r. 1900

Venkovská průmyslová zóna Třanovice (tzv. Kapplov dvůr), r. 2005

Centrum obce s hostincem, evangelickým kostelem a hřbitovem, školou a hasičskou zbrojnicí, okolo r. 1937

Adresa: Obecní úřad Třanovice, Třanovice 250, 739 53 Hnojník, telefon +420 558 696 161, e-mail: urad@tranovice.cz, www.tranovice.cz • Starosta obce: Bc. Jan Tomiczek • Počet členů zastupitelstva: 15 (TOP 09 – 9; KDU-ČSL – 4; COEXISTENCIA – 2) • Počet obyvatel k 1. 3. 2011: 1 010, z toho 500 žen a 510 mužů • Rozloha: 860,8 ha

